

Ανταποκρινόμενοι στην πρόκληση της ανεργίας—Η πρόταση της εγγυημένης απασχόλησης για την Ελλάδα (Προσθήκη)

Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων,
Ινστιτούτο Εργασίας, ΓΣΕΕ

Διευθύντρια έρευνας: Ράνια Αντωνοπούλου
Ερευνητική ομάδα: Σοφία Αδάμ, Kijong Kim, Thomas Masterson και
Δημήτρης Β. Παπαδημητρίου

Μάιος 2015
Annandale-on-Hudson, New York

Περιεχόμενα

3 Πρόλογος

Δημήτρης Β. Παπαδημητρίου

5 Αναδυόμενες τάσεις απασχόλησης και ανεργίας

Ράνια Αντωνοπούλου, Σοφία Αδάμ, Kijong Kim, Thomas Masterson και Δημήτρης Β. Παπαδημητρίου

21 Σχετικά με τους συγγραφείς

Πρόλογος

Η παρούσα προσθήκη στην έκθεση του Ιουνίου 2014 με τον τίτλο «Ανταποκρινόμενοι στην πρόκληση της ανεργίας: Η πρόταση της εγγυημένης απασχόλησης για την Ελλάδα» ανανεώνει τα δεδομένα της αγοράς εργασίας έως και το Γ' τρίμηνο του 2014 και προσδιορίζει τις αναδυόμενες τάσεις απασχόλησης και ανεργίας. Ο πρωταρχικός στόχος της έκθεσης, τα αποτελέσματα μίας μελέτης που εκπονήθηκε το 2013 από το Levy Institute, σε συνεργασία με το Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος, είναι να ενημερώσει τους χαρακτήρες πολιτικής και το ευρύ κοινό με στοιχεία βασισμένα σε έρευνες για τις μακροοικονομικές επιπτώσεις ενός προγράμματος μεγάλης κλίμακας με σκοπό τη δημιουργία άμεσων θέσεων απασχόλησης στην Ελλάδα και να συμβάλει στην κριτική επανεξέταση της μακροοικονομικής πολιτικής με γνώμονα τη λιτότητα που συστάθηκε το 2010 ως προϋπόθεση των δανείων που χορηγήθηκαν στην Ελλάδα από τους εταίρους της στην ευρωζώνη—τη λεγόμενη «τρίκα» της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Το ερώτημα πλέον δεν είναι αν αυτή η πολιτική έχει αποτύχει, αλλά τι πρέπει να γίνει για την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από την αποτυχία της. Και η ζημιά είναι τόσο βαθιά (πάνω από τα τρία τέταρτα της μαζική απώλεια των θέσεων εργασίας στην Ελλάδα έλαβε χώρα υπό τη διαχείριση της τρίκας) που βάζοντας τέλος στη λιτότητα δεν επαρκεί. Ακόμη και αν μπορούσε ως εκ θαύματος η ελληνική οικονομία να αναπηδήσει πίσω στα επίπεδα ανάπτυξης που επικρατούσαν την εποχή πριν από την κρίση, θα χρειαζόταν περίπου μιάμιση δεκαετία για να επιστρέψει στα προ κρίσης επίπεδα απασχόλησης. Ο αριθμός των ανέργων μπορεί να μειώθηκε ελαφρώς στα 1,23 εκατομμύρια από 1,3 εκατομμύρια κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2014, όμως το μερίδιο των μακροχρόνια ανέργων (αυτοί που βρίσκονται εκτός εργασίας για τέσσερα ή περισσότερα χρόνια) αυξήθηκε σε 25,1% από 18,2%, μια τάση ανεργίας που υποδηλώνει την ύπαρξη δομικής ανεργίας.

Επίσης, ενώ το μερίδιο της μακροχρόνιας ανεργίας των ανδρών αυξήθηκε ταχύτερα από εκείνο των γυναικών, οι γυναίκες έχουν επηρεαστεί περισσότερο από τους άνδρες όσον αφορά τη συνολική ανεργία: το τρίτο τρίμηνο του 2014, με το συνολικό ποσοστό ανεργίας να ανέρχεται στο 25,6%, το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν 29,2%, ενώ το ποσοστό για τους άνδρες ήταν 22,6%. Στο ίδιο τρίμηνο, το ποσοστό ανεργίας των νέων (άτομα ηλικίας 15-24 ετών) ανήλθε στα πρωτοφανή επίπεδα του 49,5%. Ωστόσο, οι άνεργοι νέοι αποτελούν ένα σχετικά μικρό ποσοστό του συνόλου των εγγεγραμμένων ανέργων στην Ελλάδα (12,6% έναντι 19% στην ευρωζώνη), καθιστώντας εξαιρετικά προβληματικές τις πρόσφατες προτάσεις της ΕΕ με αποκλειστική έμφαση στην ανεργία των νέων.

Η κατηγορία των «αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό» αυξήθηκε ραγδαία καθώς το ποσοστό των εργοδοτών και των μισθωτών θέσεων εργασίας μειώθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της ύφεσης. Αυτή είναι μια ιδιαίτερα ευάλωτη κατηγορία εργαζομένων, οι οποίοι δεν έχουν πρόσβαση στην ανεργία, την κοινωνική ασφάλιση ή σε παροχές υγείας, και που σήμερα αποτελούν το 25% του εργατικού δυναμικού. Σε περίπτωση που συνεχιστεί η συγκεκριμένη τάση απασχόλησης, είναι πιθανό να γίνουμε μάρτυρες μιας δομικής μετατόπισης στον τομέα της απασχόλησης, με ολοένα και περισσότερα άτομα του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας να αναγκάζονται να επιλέξουν μεταξύ της μακροχρόνιας ανεργίας και της περιθωριακής απασχόλησης, όπως αυτής των εργαζομένων για ίδιο λογαριασμό).

Μια άλλη χαρακτηριστική τάση στον τομέα απασχόλησης στην Ελλάδα είναι η συνεχής μείωση του πληθυσμού ανάμεσα σε άτομα εργάσιμης ηλικίας (άτομα ηλικίας >15 ετών) με ρυθμό 0,5% και 1% ανά έτος από το 2008, αντικατοπτρίζοντας τόσο την έλλειψη ζήτησης εργασίας όσο και την διαρροή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού εκτός της χώρας. Από τους εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα που παραμένουν, πάνω από το ήμισυ λαμβάνει μηνιαίες αποδοχές 1000 ευρώ ανά μήνα ή και λιγότερα. Το βιοτικό επίπεδο επιδεινώνεται ραγδαία, ενώ οι αυξήσεις στους φόρους ακίνητης περι-

ουσίας και του συντελεστή ΦΠΑ έχουν διαβρώσει περαιτέρω το διαθέσιμο εισόδημα. Υπό αυτές τις συνθήκες, η φτώχεια ανάμεσα στους εργαζόμενους αποτελεί μια επιπλέον σαφή πρόκληση.

Η ανάκαμψη από μια τόση μεγάλη κρίση απαιτεί τολμηρή δημόσια δράση, που να ταιριάζει με το μέγεθος του προβλήματος. Η έκθεσή μας προβάλλει το επιχείρημα υπέρ της υλοποίησης ενός προγράμματος άμεσης δημιουργίας θέσεων εργασίας στην Ελλάδα, την πρόταση της εγγυημένης απασχόλησης που θα προσφέρει αμειβόμενη εργασία για την εκτέλεση έργων που παρέχουν δημόσια οφέλη σε τομείς υποδομών, πληροφορικής και επικοινωνιών, αλλά και για έργα γύρω από το περιβάλλον, την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων. Για το σκοπό αυτό, υποβάλαμε το 2012 σε μια άσκηση προσομοίωσης τα αποτελέσματα της εφαρμογής ενός προγράμματος εγγυημένης απασχόλησης, μεταβάλλοντας το μέγεθος του προγράμματος (από 200 χιλιάδες σε 550 χιλιάδες θέσεις εργασίας) και του προσφερόμενου μηνιαίου μισθού (ο σημερινός κατώτερος μισθός είναι στα 580 ευρώ και ο προηγούμενος κατώτερος μισθός στα 751 ευρώ).

Τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά. Ανάλογα με το μέγεθος του προγράμματος, το πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης θα παρείχε μισθωτή δραστηριότητα ανάμεσα στο 22% και το 64% των περίπου 1.2 εκ. ανέργων το 2012, με τις συνολικές ετήσιες δαπάνες να ανέρχονται μεταξύ 1,5% και 5,4% του ΑΕΠ. Ωστόσο, επειδή ένα σημαντικό μέρος των εν λόγω δαπανών θα καλυφθεί μέσω των υψηλότερων εσόδων, το καθαρό κόστος θα είναι μεταξύ 0,6% του ΑΕΠ (για τις 200 χιλιάδες θέσεις εγγυημένης απασχόλησης) και 2,2% του ΑΕΠ (για τις 550 χιλιάδες θέσεις εγγυημένης απασχόλησης).

Ακόμα και αν χρηματοδοτείται εξ ολοκλήρου από την αύξηση του δανεισμού, η εφαρμογή του προγράμματος άμεσης δημιουργίας θέσεων απασχόλησης θα μειώσει στην πραγματικότητα το μέγεθος της αναλογίας του ελληνικού δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ. Το δημοσιονομικό έλλειμμα θα αυξηθεί, αλλά η αναλογία δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ θα μειωθεί σε κάθε σενάριο επειδή οι ρυθμοί ανάπτυξης θα είναι μεγαλύτεροι, που σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερο είναι το πρόγραμμα τόσο πιο γρήγορα θα μειώνεται η αναλογία δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ.

Για ένα πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης μεσαίου βεληνεκούς (300 χιλιάδες θέσεις εργασίας), η αναλογία του ελληνικού χρέους θα συρρικνωθεί κατά τέσσερες με πέντε ποσοστιαίες μονάδες, ανάλογα με το επίπεδο των μισθών, ενώ το μεγαλύτερο πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης που εξετάστηκε (550 χιλιάδες θέσεις εργασίας) θα μειώσει την αναλο-

γία του χρέους κατά εννέα ποσοστιαίες μονάδες, ένα πραγματικά αξιοσημείωτο αποτέλεσμα που υπογραμμίζει πόσο αντιπαραγωγική έχει υπάρξει η στρατηγική της λιτότητας που εφαρμόζει η τρόικα.

Η άμεση δημιουργία θέσεων εργασίας σε συγκρίσιμη κλίμακα έχει δοκιμαστεί και έχει πετύχει και αλλού, ενώ οι απαιτούμενες δαπάνες για το πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης μεσαίου βεληνεκούς (300 χιλιάδες θέσεις εργασίας), που ανέρχονται στο 2,3% του ΑΕΠ (ή σε καθαρό 1%) είναι ευθυγραμμισμένες με τα ποσά που έχουν επενδύσει άλλες χώρες κατά τη διάρκεια της αντιμετώπισης των δικών τους κρίσεων, που ήταν και πολύ πιο διαχειρίσιμες.

Η Ελλάδα πρέπει να κάνει ένα βήμα πέρα από τη λιτότητα, και, όταν το κάνει, η άμεση δημιουργία θέσεων εργασίας προσφέρει μια ελπιδοφόρα πορεία για την ανάκαμψη από τα λάθη της πολιτικής των τελευταίων πέντε χρόνων.

Δημήτρης Β. Παπαδημητρίου, *Πρόεδρος του Levy Institute*
Μάιος 2015

Αναδυόμενες τάσεις απασχόλησης και ανεργίας

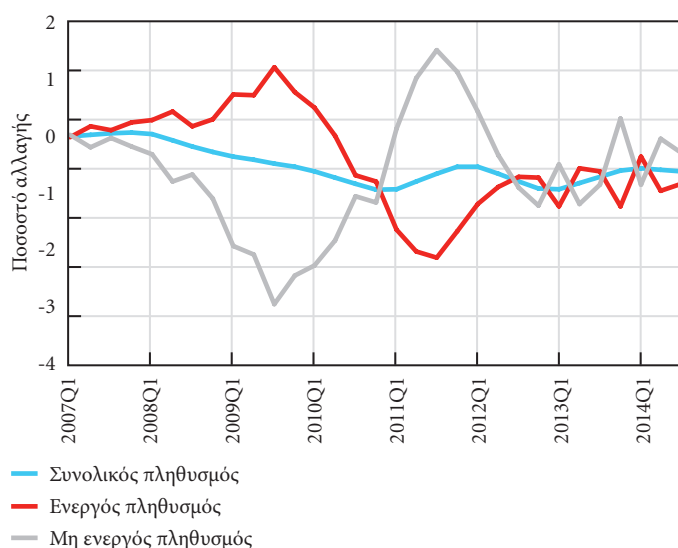
Το παρόν κείμενο αποτελεί μια ανανεωμένη εκδοχή των τρεχουσών συνθηκών στην ελληνική αγορά εργασίας και έχει ως στόχο να συμβάλλει στη θετική κατεύθυνση της βελτίωσης της συζήτησης σχετικά με την πρόταση για τη δημόσια απασχόληση που περιγράψαμε λεπτομερώς στην έκθεσή του Levy Institute «Ανταποκρινόμενοι στην πρόκληση της ανεργίας: Η πρόταση της εγγυημένης απασχόλησης για την Ελλάδα», που δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο του 2014. Η εν λόγω έκθεση βασίστηκε στα δημόσια δεδομένα στοιχεία για το έτος 2012, τα τελευταία δεδομένα που ήταν διαθέσιμα εκείνη την περίοδο. Τον Φεβρουάριο του 2015, τα δεδομένα έγιναν διαθέσιμα μέχρι και το Γ' τρίμηνο του 2014, μια περίοδο κατά την οποία σταμάτησε η συρρίκνωση των θέσεων εργασίας αλλά χωρίς η ανάκαμψη να είναι ακόμη ορατή: οι συνολικές απώλειες θέσεων εργασίας από την έναρξη της κρίσης το 2008 είχαν ξεπεράσει το ένα εκατομμύριο ή έφθασαν σχεδόν στο 24% του συνολικού ποσοστού των θέσεων εργασίας στην Ελλάδα.

Όπως φαίνεται στο σχήμα 1, μια εντυπωσιακή τάση στην ελληνική αγορά εργασίας είναι η συνεχής μείωση του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (άτομα ηλικίας >15 ετών). Ο πληθυσ-

σμός εργάσιμης ηλικίας ανερχόταν σε 8.480.000 άτομα το τελευταίο τρίμηνο του 20007, αλλά μετά την έναρξη της κρίσης παρατηρούμε μια συνεχή μείωση αυτής της πληθυσμιακής ομάδας με ετήσιο ρυθμό μεταξύ 0,5% και 1%. Η μείωση αυτή σημαίνει ότι η απραξία δεν είναι πλέον το εναντιόμορφο είδωλο της οικονομικής δραστηριότητας του πληθυσμού. Παρατηρούμε, ως εκ τούτου, μείωση και στις δύο κατηγορίες. Η μετανάστευση ειδικευμένων εργαζομένων οφείλεται στη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας και η παρατηρούμενη σταθερότητα στα ποσοστά ανεργίας τα τελευταία δύο τρίμηνα δεν αποτελεί απαραίτητα θετική εξέλιξη (Paradimitriou et al., 2014b).

Η αναδυόμενη εικόνα υπογραμμίζει τη συνεχιζόμενη, καταστρεπτική πραγματικότητα της ελληνικής αγοράς εργασίας. Επίσης, εστιάζει την προσοχή μας σε ζητήματα που δεν έχουν λάβει το ανάλογο ενδιαφέρον (όπως η διάσταση του φύλου στην ανεργία και η εξέλιξη της κατηγορίας των εργαζομένων για ίδιο λογαριασμό) και παρέχει αποδεικτικά στοιχεία που επιτρέπουν τη διόρθωση των διαστρεβλωμένων απόψεων που παρουσιάζονται στον δημόσιο λόγο από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και από αφηγήσεις που έχουν πολιτικά κίνητρα, συμπεριλαμβανομένου του μεγέθους της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, την ανάλυση της ανεργίας των νέων, κλπ. Πάνω απ' όλα, η ανανεωμένη εκδοχή της έκθεσης για τη μάστιγα της ανεργίας στην Ελλάδα τονίζει την επείγουσα ανάγκη για τη διαμόρφωση μιας μεγάλης κλίμακας δημόσια πολιτική με σκοπό τη δυναμική αντιμετώπιση του προβλήματος.

Σχήμα 1 Τάσεις του πληθυσμού στην Ελλάδα, μεταβολές ανά τρίμηνο (σε ποσοστιαίες μονάδες)

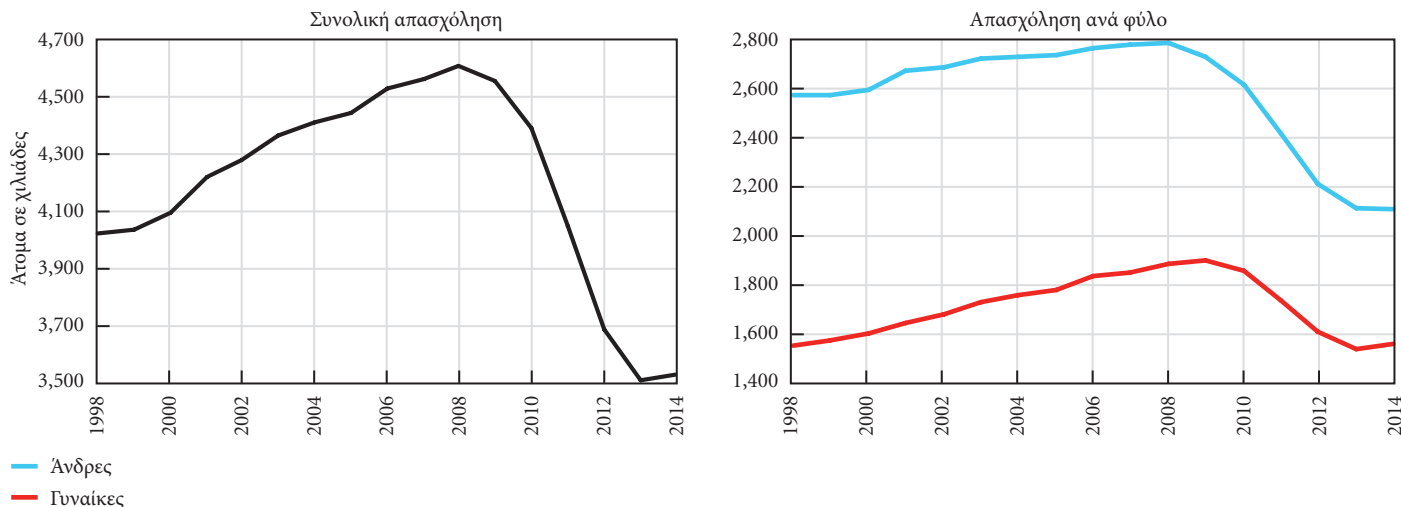

Πηγή: Eurostat

Τα χρόνια πριν από την εκδήλωση της κρίσης

Η Ελλάδα προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) το 1981 και υιοθέτησε το ευρώ το 2001. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας που προηγείται της τρέχουσας κρίσης, η χώρα είχε βιώσει υγιείς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ και σημαντική αύξηση της απασχόλησης. Μεταξύ 1998-2008, η αθροιστική καθαρή δημιουργία θέσεων εργασίας ανήλθε σε 587.000. Οι περίπου 53.400¹ νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνταν κάθε χρόνο ευνοούσαν τις γυναίκες—32.700 θέσεις εργασίας για τις γυναίκες έναντι 20.700 θέσεις εργασίας για τους άνδρες (σχήμα 2). Αυτή ήταν μια ευπρόσδεκτη εξέλιξη, καθώς η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της χώρας είχε μείνει πολύ πίσω μέχρι τότε σε σχέση με τα ποσοστά συμμετοχής των ανδρών. Δεδομένης της ηλικιακής διάρθρωσης της χώρας, οι σταθεροί ρυθμοί δημιουργίας θέσεων εργασίας είχαν ως αποτέλεσμα τη σύγκλιση του ποσοστού ανεργίας με τον μέσο όρο της ΕΕ,

Σχήμα 2 Συνολική απασχόληση και απασχόληση ανά φύλο, 1998–2014 (άτομα σε χιλιάδες)

Σημείωση: Τα στοιχεία για το 2014 είναι κατά μέσο όρο και βασίζονται σε αυτά μεταξύ Α' τριμήνου και Γ' τριμήνου.

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

πέφτοντας στο 7,7% το 2008 από 11% έως 12% στα τέλη της δεκαετίας του 1990.² Η τάση αυτή ήρθε σε απότομο τέλος το 2008. Η ανεργία έχει εκτιναχθεί στα ύψη από το 2008, με τις απώλειες θέσεις εργασίας να ξεπερνούν το ένα εκατομμύριο έως το 2014.

Ιστορικά, η Ελλάδα ξεχωρίζει ανάμεσα στις χώρες της ευρωζώνης για τα μεγάλα ποσοστά απασχόλησης στον γεωργικό τομέα, αν και με σημαντικές μειώσεις στα επίπεδα της ολικής απασχόλησης με την πάροδο του χρόνου. Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι η παρουσία ενός πολύ μεγάλου αριθμού μικρών επιχειρήσεων.³ Ενόψει της απουσίας του σχηματισμού μεγάλης κλίμακας κεφαλαίων στον γεωργικό τομέα και της περιορισμένη ανάπτυξης της βιομηχανίας, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) έχουν διατηρήσει μια ισχυρή παρουσία στην ελληνική οικονομία. Ωστόσο, τα τελευταία 20 χρόνια σημειώνεται μείωση της απασχόλησης στις οικογενειακές επιχειρήσεις, στη γεωργία και στην κτηνοτροφία σε συνδυασμό με μια αναδιανεμητική μετατόπιση του εργατικού δυναμικού προς τις υπηρεσίες και την απασχόληση στον δημόσιο τομέα.

Λίγα λόγια όσον αφορά την απασχόληση στον δημόσιο τομέα. Αρχικά, παρά το γεγονός ότι μπορεί να προβάλλει κανείς ένα πειστικό επιχειρήμα σχετικά με την πελατειακή προσέγγιση στην ελληνική πολιτική κουλτούρα, το μέγεθος της απασχόλησης στον Ελληνικό δημόσιο τομέα, σε αντίθεση με συχνά επαναλαμβανόμενες και εσφαλμένες πληροφορίες, ήταν συμβατό

με τα μεγέθη απασχόλησης στον δημόσιο τομέα άλλων χωρών της ΕΕ. Τα στοιχεία από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας επιβεβαιώνουν του λόγου το αληθές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2012 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα αναλογούσε στο 22,34% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων, ενώ για την Γαλλία το 19,98% και για το Ηνωμένο Βασίλειο το 25,12%.⁴

Από το 2000 μέχρι το 2007, η απασχόληση επεκτείνεται στους περισσότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, με εξαίρεση τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και τη δασοκομία. Οι τομείς επικοινωνιών, μεταποίησης, μεταφοράς, και αποθήκευσης παρέμειναν σχετικά στάσιμοι, ωστόσο αρκετές άλλες βιομηχανίες κατέγραψαν αυξημένα επίπεδα απασχόλησης. Η πιο σημαντική πρόοδος επιτεύχθηκε κυρίως στους τομείς κατασκευών, κτηματαγοράς, χονδρικού και λιανικού εμπορίου, δημόσιας διοίκησης και άμυνας, εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής εργασίας και άλλων κοινοτικών δραστηριοτήτων. Χωρίς να προκαλεί καμία έκπληξη, το μεγαλύτερο μέρος της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης στον τομέα των κατασκευών κατέληξε στους άνδρες. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων που προσελήφθησαν εκείνη την περίοδο ήταν γυναίκες, πολλές εκ των οποίων εντάχθηκαν για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας. Οι δραστηριότητες γύρω από το χονδρικό και λιανικό εμπόριο κατέγραψαν τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης θέσεων εργασίας για τις γυναίκες, αλλά η πρόοδος ήταν επίσης αξιοση-

μείωτη σχετικά με τον αριθμό των γυναικών που απασχολούνταν γύρω από τους δημόσιους (και ιδιωτικούς) τομείς υπηρεσιών: παιδεία, υγεία, κοινωνική και κοινοτική εργασία. Η κλαδική διάρθρωση της οικονομίας που είχε αναδυθεί πριν από το ξέσπασμα της κρίσης κατέστησε ιδιαίτερα ευάλωτη την απασχόληση στην απότομη μείωση της εγχώριας κατανάλωσης και στις περικοπές των κρατικών δαπανών, παράγοντες που είχαν συμβάλει τα μέγιστα στην «εντυπωσιακή» ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης που έλαβαν χώρα την περίοδο 1998-2008.

Η μείωση της απασχόλησης από το 2008 έως το Γ' τρίμηνο του 2014

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2008 έως το Γ' τρίμηνο του 2014, η απασχόληση συρρικνώθηκε απότομα (όπως φαίνεται στο σχήμα 1) με τον αφανισμό άνω του ενός εκατομμυρίου θέσεων εργασίας.⁵ Ο αρνητικός αντίκτυπος στην απασχόληση της πρώιμης περιόδου της κρίσης ήταν σημαντικός και ο ρυθμός της απώλειας θέσεων απασχόλησης επιταχύνθηκε μετά το 2010 και την έναρξη της περιόδου των μνημονίων. Μόνο το 2010 χάθηκαν πάνω από 167.000 θέσεις εργασίας, ενώ τη διετία 2011-12, όταν ο αντίκτυπος των μέτρων λιτότητας βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη, η απώλεια θέσεων εργασίας ήταν 466.000 (278.600 θέσεις εργασίας χάθηκαν το 2011 και 188.000 το 2012, αντίστοιχα). Το 2013 χάθηκαν 24.300 θέσεις εργασίας. Κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2014 παρατηρούμε μέτρια αύξηση των θέσεων εργασίας (103.200), αλλά τα συνολικά επίπεδα απασχόλησης παραμένουν ένα εκατομμύριο θέσεις εργασίας λιγότερες από τα προ κρίσης επίπεδα.

Αλλαγές στις θέσεις απασχόλησης ανά τομέα

Εξετάζοντας την περίοδο 2008-14 στο σύνολό της, οι μεγαλύτερες απώλειες, όπως μπορεί να δει κανείς στη δεύτερη στήλη του πίνακα 1, σημειώθηκαν στον τομέα των κατασκευών (244.000 θέσεις εργασίας), της μεταποίησης (234.000) και του χονδρικού και λιανικού εμπορίου (210.900). Η απασχόληση στο δημόσιο τομέα σημείωσε επίσης πτώση με τη μείωση 67.400 θέσεων εργασίας. Τέλος, ο τομέας της εκπαίδευσης βίωσε την απώλεια 36.900 θέσεων εργασίας και ο τομέας της υγείας και άλλων κοινωνικών υπηρεσιών άλλες 24.200 θέσεις εργασίας. Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης της κρίσης στην Ελλάδα, δηλαδή μεταξύ του 2008 και του 2010, η μείωση της απασχόλησης σε όλους τους τομείς ανήλθε συνολικά σε 241.800 θέσεις εργασίας (Eurostat). Μόνο σε έξι τομείς προστέθηκαν θέσεις

Πίνακας 1 Μείωση της ανεργίας ανά τομέα της οικονομίας, 2008–10 και 2008–14

Τομέας της οικονομίας	2008–10	2008–14
Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	35,000	-26,900
Ορυχεία και λατομεία	-4,200	-5,900
Μεταποίηση	-85,700	-234,000
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	-7,800	-5,800
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων και διαχείριση αποβλήτων	2,500	-9,100
Κατασκευές	-84,600	-244,000
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές	-38,000	-210,900
Μεταφορές και αποθήκευση	-8,500	-45,000
Υπηρεσίες διαμονής και εστίασης	-10,300	-10,900
Επικοινωνία-πληροφόρηση	4,600	-3,400
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-3,300	-31,200
Κτηματομεσιτικές δραστηριότητες	-2,800	-3,500
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-30,100	-40,300
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	-1,100	10,000
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	-9,000	-67,400
Εκπαίδευση	-9,200	-36,900
Ανθρώπινη υγεία και κοινωνική εργασία	12,100	-24,200
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	-9,500	-14,000
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	-5,700	-22,100
Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	13,800	-27,700

Σημείωση: Όλα τα στοιχεία ανταποκρίνονται σε ετήσιες συγκρίσεις ανά τρίτο τρίμηνο

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

εργασίας: στη γεωργία, τη δασοκομία και την αλιεία (35.000 θέσεις εργασίας), στην ύδρευση, την αποχέτευση και τη διαχείριση αποβλήτων (2.500 θέσεις εργασίας), στην πληροφορική και στις επικοινωνίες (4.600 θέσεις εργασίας), στις δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (12.100 θέσεις εργασίας) και στις δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών (13.800 θέσεις εργασίας). Οι τομείς της μεταποίησης (απώλεια 85.700 θέσεων εργασίας) και των κατασκευών (απώλεια 84.600 θέσεων εργασίας) πλήγηκαν περισσότερο (βλέπε πίνακα 1).

Ακολουθούν τα χρόνια της λιτότητας (2010-14) και η κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης επιδεινώνεται σημαντικά, καθώς πάνω από το 77% της μείωσης της απασχόλησης (811.400 θέσεις εργασίας) λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Σε όλους τους τομείς, με εξαίρεση την παροχή νερού,

Σχήμα 3 Απώλεια απασχόλησης ανά τομέα της οικονομίας, 2010-14

Σημείωση: Όλα τα στοιχεία αντιστοιχούν σε συγκρίσεις του Γ' τριμήνου από έτος σε έτος

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

την επεξεργασία λυμάτων, τη διαχείριση αποβλήτων και των δραστηριοτήτων διοικητικής υποστήριξης, προκύπτουν απώλειες θέσεων εργασίας, με την πλειοψηφία της απώλειας θέσεων εργασίας να λαμβάνει χώρα στον ιδιωτικό τομέα. Ο τομέας του χονδρικού και λιανικού εμπορίου (όπου χάθηκαν 38.000 θέσεις εργασίας την περίοδο 2008-10) οδηγεί την κούρσα, με 172.900 εργαζόμενους να χάνουν τις δουλειές τους, και ακολουθούν οι τομείς των κατασκευών και της μεταποίησης, οι οποίοι απώλεσαν περίπου 159.400 και 148.300 θέσεις εργασίας, αντίστοιχα, της γεωργίας, της δασοκομίας και της αλιείας, με συνολική απώλεια 61.900 θέσεις εργασίας, και της δημόσιας διοίκησης, με απώλεια 58.400 θέσεις εργασίας⁶ (σχήμα 3).

Αλλαγές στην κατανομή της απασχόλησης κατά επαγγελματική κατηγορία

Συμβαδίζοντας με την τομεακή απώλεια θέσεων εργασίας, η σύνθεση της απασχόλησης με βάση την επαγγελματική/εργασιακή κατάσταση έχει μεταβληθεί με ανησυχητικούς τρόπους. Η διεθνής κατάταξη της απασχόλησης σε κατηγορίες διαχωρίζει τους «μισθωτούς» σε τέσσερις διαφορετικές ομάδες: (1) εργαζόμενοι με μισθό ή ημερομίσθιο, (2) εργοδότες, δηλαδή αυτοαπασχολούμενοι που προσλαμβάνουν άλλους εργαζόμενους, (3) εργαζόμενοι για ίδιο λογαριασμό, δηλαδή οι αυτοαπασχολούμενοι που δουλεύουν μόνοι τους, χωρίς την πρόσληψη άλλων εργαζομένων, και (4) εργαζόμενοι που συνεισφέρουν στις οικογενειακές επιχειρήσεις, δηλαδή άτομα σε αυτοαπασχολούμενες θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις που τις λειτουργούν συγγενικά πρόσωπα, χωρίς την καταβολή μισθού και με πολύ μικρή συμμετοχή στη λειτουργία τους ώστε να θεωρηθούν ως συνέταιροι. Η κατανομή των απασχολούμενων κατά μήκος της παραπάνω κατάταξης αντικατοπτρίζει τη διάρθρωση της απασχόλησης, αλλά δημιουργεί επιπτώσεις για τα δημόσια οικονομικά. Για παράδειγμα, οι λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες τείνουν να έχουν μια μικρότερη τάξη μισθωτών, μεγάλες ομάδες απλήρωτων εργαζομένων που είναι μέλη οικογενειακών επιχειρήσεων, και σημαντικά ποσοστά εργαζομένων για ίδιο λογαριασμό. Αντίστοιχα, οι συνεισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών συνθέτουν ένα μικρότερο ποσοστό της γενικής φορολογίας. Επειδή η κατανομή του εργατικού δυναμικού με βάση την ιδιότητα του εργαζομένου αντανακλά τη δομή της οικονομίας, ακόμη και μικρές κινήσεις σε όλο το φάσμα της διεθνούς κατάταξης της απασχόλησης σε κατηγορίες πραγματοποιούνται σταδιακά και για παρατεταμένες χρονικές περιόδους. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των χωρών της ευρωζώνης και των 27 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνολικά, παρατηρούμε, συγκρίνοντας τα έτη 2010 και 2013, εξαιρετική σταθερότητα, όπως φαίνεται και στον πίνακα 2.

Αυτό, ωστόσο, δεν ισχύει για την περίπτωση της Ελλάδας. Από το σχήμα 4 προκύπτουν δύο βασικές παρατηρήσεις. Κατ' αρχάς, παρατηρούμε ότι, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης της ΕΕ, η ελληνική οικονομία είχε πολύ μικρότερα ποσοστά εργαζομένων με μισθό και ημερομίσθιο (περίπου 20% λιγότερα) πριν από την κρίση. Το 2008, το 65% του συνόλου των απασχολούμενων ήταν μισθωτοί και ημερομίσθιοι. Τα ποσοστά αυτά μειώνονται από το 2014, ενώ ο μέσος όρος του 85% στην ευρωζώνη παραμένει αμετάβλητος (με την Ισπανία και την Πορτογαλία στο 82% και την Ιταλία στο 75%).

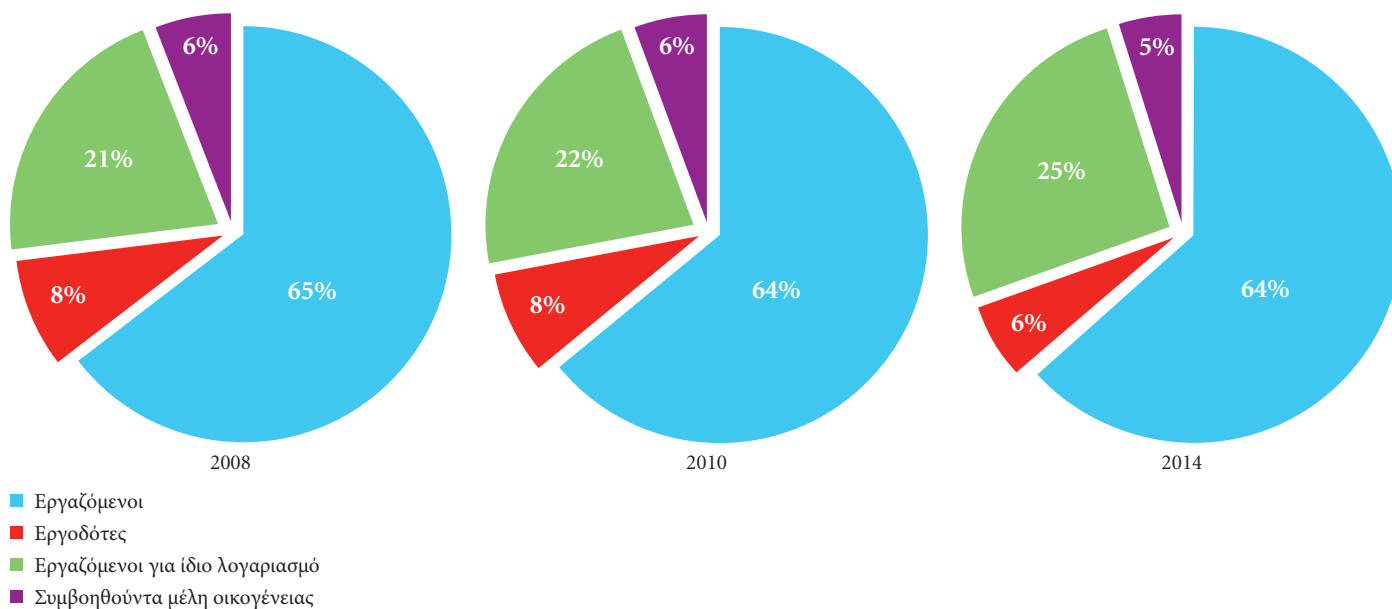
Πίνακας 2 Κατανομή της απασχόλησης κατά επαγγελματική κατηγορία, EU-27 και EU-17 (ηλικίας 15–64 ετών)

Κατάσταση εργαζομένων	Άτομα (σε χιλιάδες)			Ποσοστά		
	2008	2010	2014	2008	2010	2014
EU-27						
Εργαζόμενοι	186,243.6	180,552.4	182,331.7	83.50	83.09	83.55
Εργοδότες	10,064.5	9,686.9	9,269.2	4.51	4.46	4.25
Εργαζόμενοι για ίδιο λογαριασμό	22,839.5	23,480.1	23,635.9	10.24	10.81	10.83
Συμβοηθούντα μέλη οικογένειας	3,908.2	3,582.6	2,991.4	1.75	1.65	1.37
Σύνολο	223,056	217,302	218,228	100.00	100.00	100.00
EU-17						
Εργαζόμενοι	122,383.5	118,912.2	118,364.8	84.01	83.89	84.21
Εργοδότες	7,636.6	7,297.5	6,893.0	5.24	5.15	4.90
Εργαζόμενοι για ίδιο λογαριασμό	13,898.0	14,120.8	14,125.5	9.54	9.96	10.05
Συμβοηθούντα μέλη οικογένειας	1,758.7	1,417.4	1,170.3	1.21	1.00	0.83
Σύνολο	145,677	141,748	140,554	100.00	100.00	100.00

Σημείωση: Όλα τα στοιχεία ανταποκρίνονται σε ετήσιες συγκρίσεις ανά τρίτο τρίμηνο

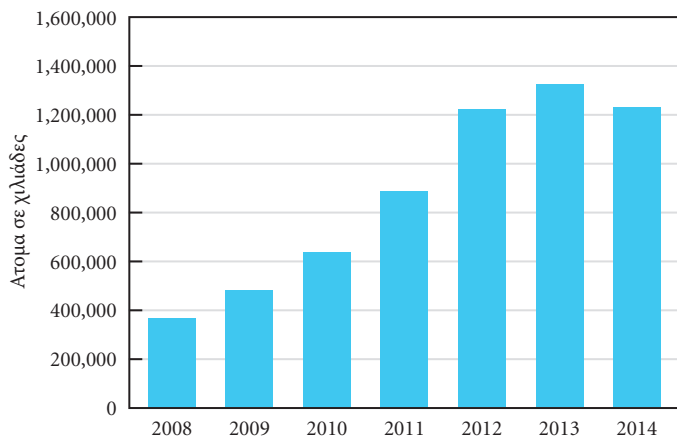
Πηγή: Eurostat, LFS

Σχήμα 4 Κατανομή της απασχόλησης κατά επαγγελματική κατηγορία (ηλικίας 15 ετών και άνω)

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

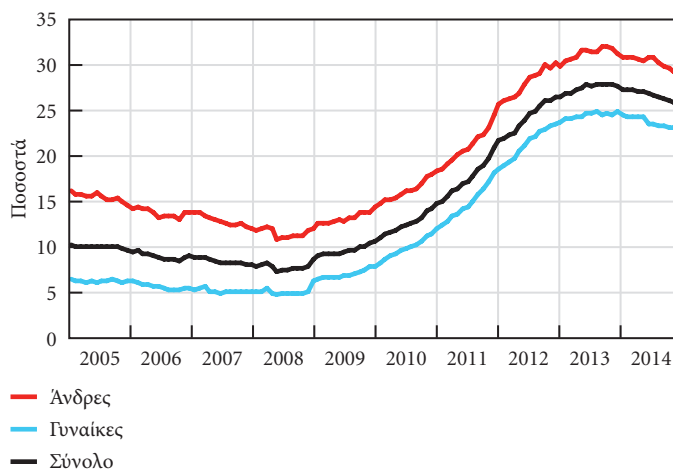
Σχήμα 5 Επίπεδα ανεργίας, 2008–14 (άτομα σε χιλιάδες)

Πηγή: Eurostat, LFS, στοιχεία Γ' τριμήνου

Δεύτερον, η διεθνής κατάταξη της απασχόλησης σε κατηγορίες έχει αλλάξει τα τελευταία τέσσερα χρόνια: το ποσοστό των εργοδοτών και των μη αμειβόμενων εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις έχει συρρικνωθεί και, ενώ το ποσοστό των μισθωτών και των ημερομίσθιων εργαζομένων έχει επίσης χάσει έδαφος, η διαφορά έχει απορροφηθεί στο σύνολό της από την κατηγορία των «αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό». Με άλλα λόγια, το μερίδιο των απασχολούμενων για ίδιο λογαριασμό αυξήθηκε σε μια συνεχώς συρρικνούμενη πίτα απασχόλησης στο 25% το 2014 από το 21% το 2008. Οι απασχολούμενοι για ίδιο λογαριασμό αναγνωρίζονται από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας ως η πιο ευάλωτη κατηγορία εργαζομένων (μαζί με τα μη αμειβόμενα μέλη οικογενειακών επιχειρήσεων), επειδή δεν έχουν πρόσβαση στα επιδόματα ανεργίας, στην κοινωνική ασφάλιση ή σε παροχές υγείας, ενώ οι ώρες εργασίας και οι απολαβές τους είναι απρόβλεπτες. Παρά το γεγονός ότι οι υψηλόμισθοι επαγγελματίες περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία, σε περιόδους κρίσης, η διόγκωση της απασχόλησης για ίδιο λογαριασμό συνοδεύεται συνήθως με τη μιζέρια, άτυπες και επισφαλείς μορφές υπεργολαβίας. Αντί να ερμηνεύσουμε την απασχόληση για ίδιο λογαριασμό ως αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, είναι πιο σωστό να τη δούμε ως μια στρατηγική επιβίωσης και ως μια απελπισμένη μορφή απασχόλησης. Σε περίπτωση που συνεχιστεί η συγκεκριμένη τάση απασχόλησης, είναι πιθανό να γίνουμε μάρτυρες μιας δομικής μετατόπισης στον τομέα της απασχόλησης, με ολοένα και περισσότερα

Σχήμα 6 Συνολικά ποσοστά ανεργίας και ανά φύλο, 2005–14 (μηνιαίος μέσος όρος σε ποσοστά)

Πηγή: Eurostat, LFS

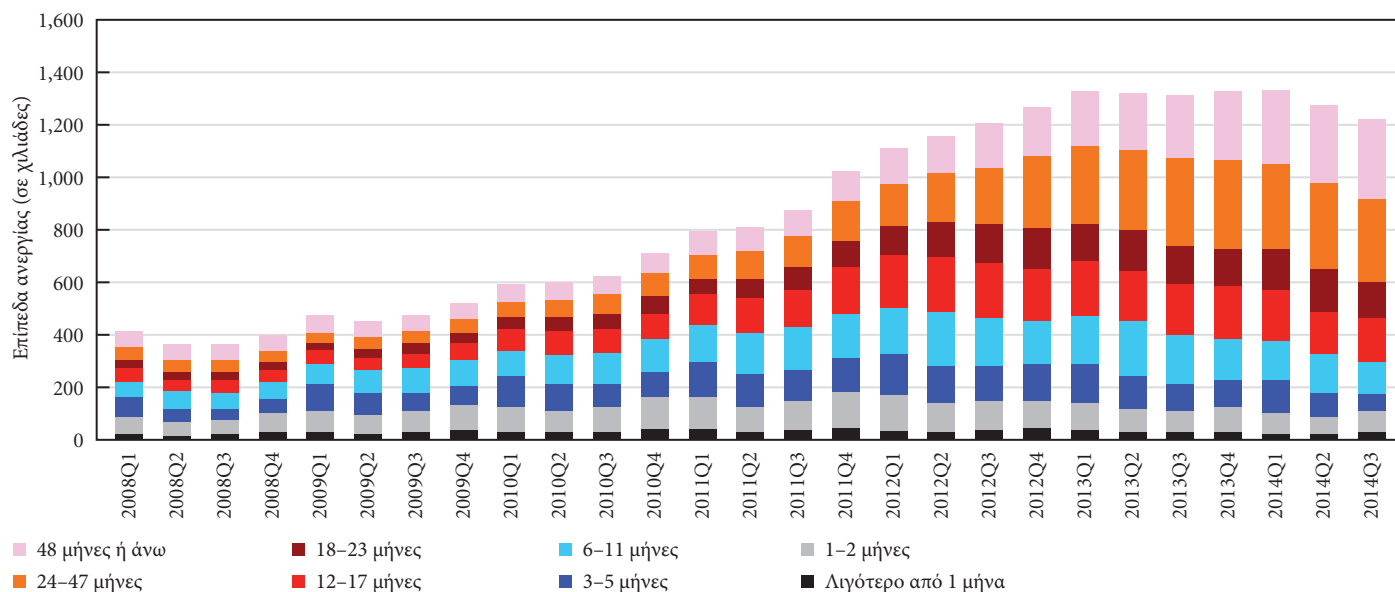
άτομα του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας να αναγκάζονται να επιλέξουν μεταξύ της μακροχρόνιας ανεργίας και της περιθωριακής απασχόλησης, όπως αυτής των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό.

Εν ολίγοις, η απώλεια των θέσεων εργασίας κατά τα τελευταία επτά χρόνια είναι άμεσα ανιχνεύσιμη στον αποδεκατισμό του ιδιωτικού τομέα, με τους τομείς της μεταποίησης, του λιανικού και χονδρικού εμπορίου και των κατασκευών να αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 65% των απολεσθέντων θέσεων εργασίας. Ο δημόσιος τομέας έχει επίσης χάσει κάποιες θέσεις εργασίας, αλλά είναι σίγουρο ότι θα δούμε εντατικοποίηση στην εξάλειψη των θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα στα χρόνια που έρχονται ως αποτέλεσμα των εντολών της τρόικας. Εν τω μεταξύ, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι η κατηγορία των εργαζομένων για ίδιο λογαριασμό διογκώνεται. Με αυτό το υπόβαθρο κατά νου, στη συνέχεια στρέφουμε την προσοχή μας σε μια λεπτομερή ανάλυση της διάρθρωσης της ανεργίας στην Ελλάδα.

Τάσεις της ανεργίας

Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 370% μεταξύ 2008 και τέλος του Γ' τριμήνου του 2013, από 363.900 ανέργους σε 1.320.300 ανέργους σε χρονικό διάστημα λιγότερο των έξι ετών⁷ (ΕΛΣΤΑΤ). Ένα χρόνο αργότερα, ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε ελαφρώς στους 1.229.400, όπως απεικονίζεται στο σχήμα 5.

Σχήμα 7 Επίπεδα ανεργίας ανά διάρκεια ανεργίας (σε χιλιάδες)

Πηγή: Eurostat, LFS

Σε αντίθεση με τις προσδοκίες του υπουργείου Οικονομικών της Ελλάδας ότι το ποσοστό ανεργίας θα μειωθεί στο 24,6% προς το τέλος του 2012, το ποσοστό ανεργίας συνέχισε την ανοδική του τάση και τον Οκτώβριο του 2013 σκαρφάλωσε στο 27,8%. Το ποσοστό ανεργίας ανερχόταν στο 25,8% τον Νοέμβριο του 2014, δηλαδή ήταν ακόμη 2% πάνω από το ποσοστό που είχε προβλέψει το υπουργείο Οικονομικών για την ανεργία το 2012. Η ανεργία των γυναικών, ένα θέμα στο οποίο θα επανέλθουμε αργότερα, ήταν ανέκαθεν σε υψηλότερα επίπεδα από αυτά των ανδρών και η τάση αυτή συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, όπως φαίνεται και στο σχήμα 6.

Η μακροχρόνια ανεργία

Αυτό που κάνει το τοπίο με τα παραπάνω στοιχεία ακόμη πιο ζοφερό είναι η διάρκεια του χρόνου κατά την οποία οι άνθρωποι έχουν μείνει χωρίς δουλειά. Μέχρι και το Γ' τρίμηνο του 2013, 239.800 άτομα από τους 1.320.000 ανέργους ήταν χωρίς δουλειά για πάνω από τέσσερα χρόνια, ενώ 330.200 ήταν άνεργοι από δύο έως τέσσερα χρόνια και 344.000 για ένα έως δύο χρόνια. Το Γ' τρίμηνο του 2014, παρά τη μείωση των ανέργων σε 1.230.000 άτομα, 308.000 ήταν άνεργοι για περισσότερο από τέσσερα χρόνια. Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο αυτής της ομάδας ανέργων αυξήθηκε στο 25,1% από το 18,2% μεταξύ 2013-2014 (πίνακας 3). Η αύξηση του ποσοστού των εξαιρετικά μακροχρό-

Πίνακας 3 Ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας ανά διάρκεια, Α' τρίμηνο 2013-Γ' τρίμηνο 2014 (μέσος όρος)

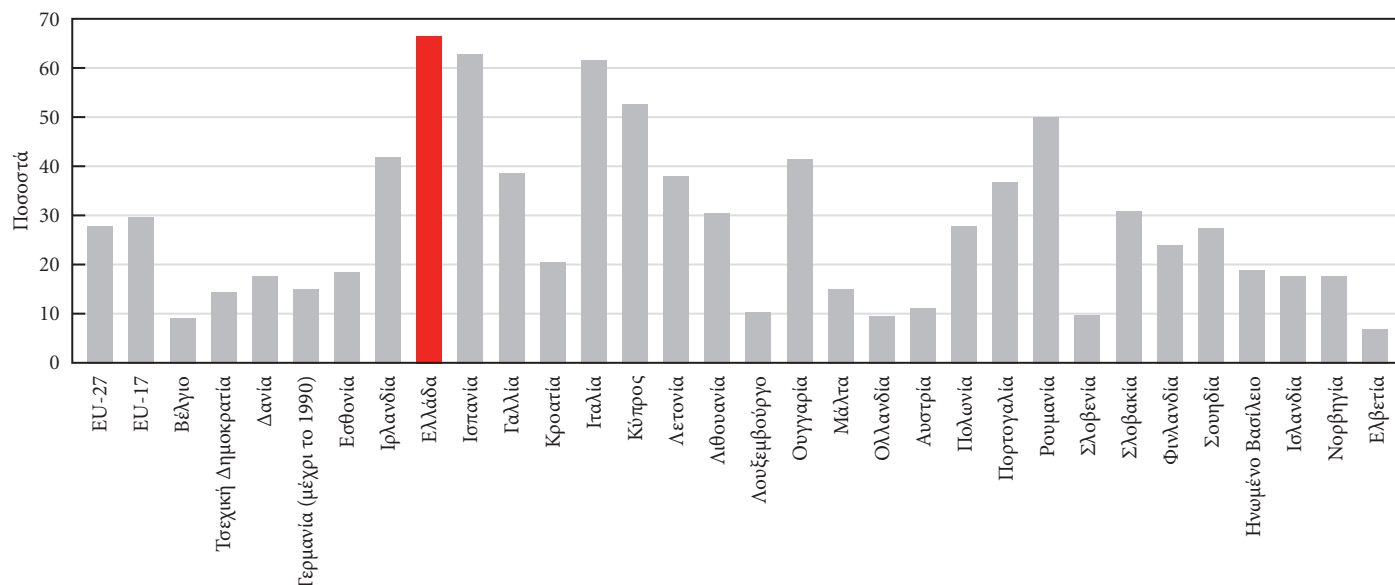
Μήνες εκτός εργασίας	Άτομα (σε χιλιάδες)		Ποσοστό του μεριδίου	
	2013	2014	2013	2014
12 to 17	196.0	168.4	14.8	13.7
18 to 23	148.0	136.6	11.2	11.1
24 to 47	330.2	314.1	25.0	25.5
48 +	239.8	308.0	18.2	25.1

Σημείωση: Το άθροισμα δεν αθροίζει το 100% των ανέργων καθώς οι άνεργοι για λιγότερο από δώδεκα μήνες και αυτοί που δεν ανταποκρίθηκαν δεν συμπεριλαμβάνονται στον πίνακα.

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

νων ανέργων οδήγησε στην ανοδική τάση της μακροχρόνιας ανεργίας. Το 2013, το 69,2% ήταν άνεργοι για περισσότερο από έναν χρόνο. Το 2014, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε στο 75,4%. Δεδομένης της συνεχιζόμενης κρίσης και την έλλειψη ζήτησης εργασίας, η μακροχρόνια ανεργία θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα για πολλά χρόνια, καθώς οι βραχυχρόνια άνεργοι κινούνται προοδευτικά προς καθεστώς μακράς διαρκείας, όπως φαίνεται στο σχήμα 7. Όπως είναι πλέον καλά τεκμηριωμένο, από το 1980, η μακροχρόνια ανεργία, όταν συνεχίζει, μετατρέπεται σε δομική ανεργία, περιορίζοντας τις προοπτικές για την

Σχήμα 8 Ακούσια μερική απασχόληση ως ποσοστό της συνολικής μερικής απασχόλησης, 2013

Πηγή: Eurostat, LFS

Πίνακας 4 Κατανομή της ανεργίας ανά μορφωτικό επίπεδο, Γ' τρίμηνο 2014

Υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο	Άτομα	Ποσοστά	Σωρευτικά	Ποσοστά σωρευτικά
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (6 χρόνια – Δημοτικό)	168,260	13.7	168,260	13.7
Γυμνάσιο (3 χρόνια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης)	143,445	11.7	311,705	25.4
Λύκειο (3 χρόνια μετά το Γυμνάσιο)	470,871	38.3	782,576	63.7
Τεχνικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.)	143,348	11.7	925,924	75.3
Πτυχίο (πανεπιστήμιο)	281,232	22.9	1,207,155	98.2
Ph.D. or master's degree (university)	22,215	1.8	1,229,370	100.0
Σύνολο	1,229,370	100.0		

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

επιστροφή στην απασχόληση τόσο λόγω της επιδείνωσης των δεξιοτήτων των εργαζομένων όσο και λόγω του ότι διογκώνονται οι διακρίσεις εις βάρος των μακροχρόνιων ανέργων από τους εργοδότες.⁸

Επιπλέον, η ακούσια υποαπασχόληση στην Ελλάδα κυμαίνεται στα υψηλότερα επίπεδα μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, κυρίως για οικονομικούς λόγους. Το 66,4% των υποαπασχολούμενων δηλώνει ότι θέλει να εργαστεί με καθεστώς πλήρους απασχόλησης (σχήμα 8). Οι αντίστοιχοι μέσοι όροι στην ευρωζώνη και την ΕΕ είναι 26% και 28%, αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το μερίδιο της ακούσιας υποαπασχόλησης μεταξύ των συνό-

λου των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης ανερχόταν στο 62,9% το 2012.

Σχετιζόμενο με τη μερική απασχόληση είναι η συχνότητα της εμφάνισης της φτώχειας. Σύμφωνα με την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης, το ποσοστό φτώχειας στην Ελλάδα το 2012 ανάμεσα στους εργαζόμενους με μερική απασχόληση ήταν υπερδιπλάσιο (27,3%) σε σύγκριση με τους εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης (13,4%) (ΕΛΣΤΑΤ).⁹ Το 2013, το χάσμα στο ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τους εργαζόμενους με μερική απασχόληση και πλήρη απασχόληση, στο 27% και στο 10,7%, αντίστοιχα, διευρύνθηκε.

Πίνακας 5 Επίπεδα ανεργίας ανδρών και γυναικών για διάφορα έτη

Μήνας/έτος	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Νοέμβριος 2009	300,000	229,000	529,000
Νοέμβριος 2010	382,000	329,000	711,000
Νοέμβριος 2011	527,000	500,000	1,027,000
Νοέμβριος 2012	633,000	649,000	1,282,000
Νοέμβριος 2013	666,000	671,000	1,337,000
Νοέμβριος 2014	617,000	612,000	1,229,000

Πηγή: Eurostat, LFS

Η κατανομή της ανεργίας ανά μορφωτικό επίπεδο

Είναι χρήσιμο να έχουμε μια σαφή κατανόηση της σύνθεσης των δεξιοτήτων των ανέργων, δεδομένου ότι αυτό χρησιμεύει ως δείκτης των μελλοντικών προοπτικών τους όσον αφορά τους μισθούς και τις ευκαιρίες απασχόλησης. Χρησιμοποιούμε το μορφωτικό επίπεδο (έτη εκπαίδευσης) ως υποκατάστατο για το επίπεδο δεξιοτήτων.

Το ενδιαφέρον μας έγκειται στην κατανόηση της συνθετικής φύσης των χαρακτηριστικών των ανέργων (το μερίδιο της ομάδας στη συνολική συγκέντρωση ανέργων). Κατά συνέπεια, τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον πίνακα 4 αφορούν το ποσοστό των ατόμων μέσα σε μια ομάδα μορφωτικού επιπέδου στη συνολική συγκέντρωση των ανέργων. Με βάση τα στοιχεία του Γ' τριμήνου του 2014, 782.576 άνεργοι (το 63,7% του συνόλου) είχαν μορφωτικό επίπεδο λυκείου ή λιγότερο: μεταξύ αυτών, 143.445 άτομα (το 11,7%) είχαν μορφωτικό επίπεδο γυμνασίου ή λιγότερο, ενώ 168.260 άνεργοι είχαν ακόμη χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο (δημοτικού ή λιγότερο).

Η διάσταση του φύλου στην ανεργία

Ακόμη και πριν από την κρίση, όπως φαίνεται στο σχήμα 6, τα ποσοστά ανεργίας των γυναικών ήταν υψηλότερα από εκείνα των ανδρών, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς ότι η συνολική συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (περίπου στο 44% για τις γυναίκες έναντι του 64% για τους άνδρες το 2010). Το 2008, για παράδειγμα, όταν το ποσοστό ανεργίας ήταν 7,7%, το ποσοστό ανεργίας των ανδρών ήταν 5,1% ενώ για τις γυναίκες ήταν πάνω από το διπλάσιο στο 11,4%. Με την εξέλιξη της κρίσης, τα ποσοστά των πρόσφατα ανέργων γυναικών ενίσχυσαν αυτά τα ήδη ανησυχητικά νούμερα. Ιστορικά, η ανεργία των γυναικών ακόμη και σε απόλυτους αριθμούς ήταν υψηλότερη από εκείνη των

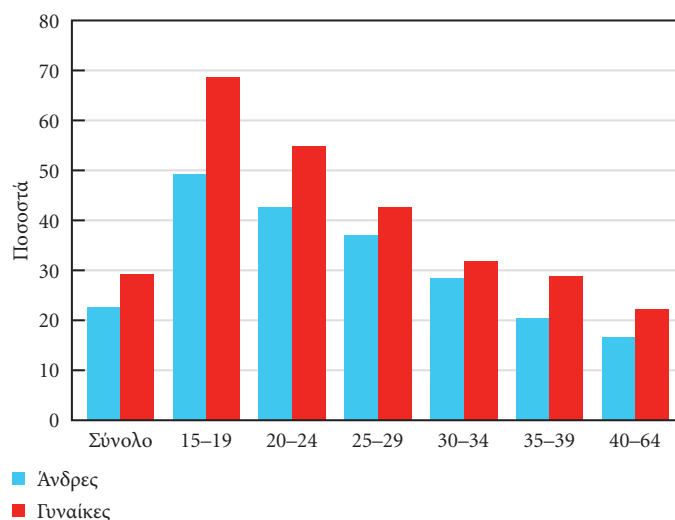
Πίνακας 6 Ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας να φύλο

Έτος	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
2008	40.0	51.6	47.1
2010	38.3	49.8	44.6
2012	56.4	61.7	59.1
2013	66.0	68.2	67.1
2014	75.3	75.5	75.4

Σημείωση: Το 2014 αντιστοιχεί στο Γ' τρίμηνο.

Πηγή: Eurostat, LFS, ως ποσοστό της συνολικής ανεργίας

Σχήμα 9 Ποσοστά ανεργίας κατά ηλικία και ανά φύλο, Γ' τρίμηνο 2014 (σε ποσοστά)

Πηγή: Eurostat, LFS

ανδρών, όπως φαίνεται ξεκάθαρα στον πίνακα 5. Τον Νοέμβριο του 2009, για παράδειγμα, υπήρχαν 300.000 άνεργες γυναίκες έναντι 229.000 ανέργων ανδρών. Το 2010, με την εμβάθυνση της ύφεσης και παρά τις επιπτώσεις της στις βιομηχανίες που απασχολούσαν κυρίως άνδρες, από τους 711.000 ανέργους, οι 382.000 ήταν γυναίκες και οι 329.000 ήταν άνδρες. Οι γυναίκες εξακολουθούν να έχουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους άνδρες μέχρι τον Νοέμβριο του 2012, όταν η τάση (σε απόλυτους αριθμούς) αντιστρέφεται, με το ποσοστό των ανέργων ανδρών να ξεπερνά αυτό των ανέργων γυναικών. Όμως, η τάση αυτή θα αντιστραφεί και πάλι τον Νοέμβριο του 2014, με το ποσοστό των ανέργων γυναικών να υπερβαίνει το ποσοστό των ανέργων ανδρών, αν και η διαφορά δεν ήταν τόσο σημαντική όσο ήταν πριν από το 2012.

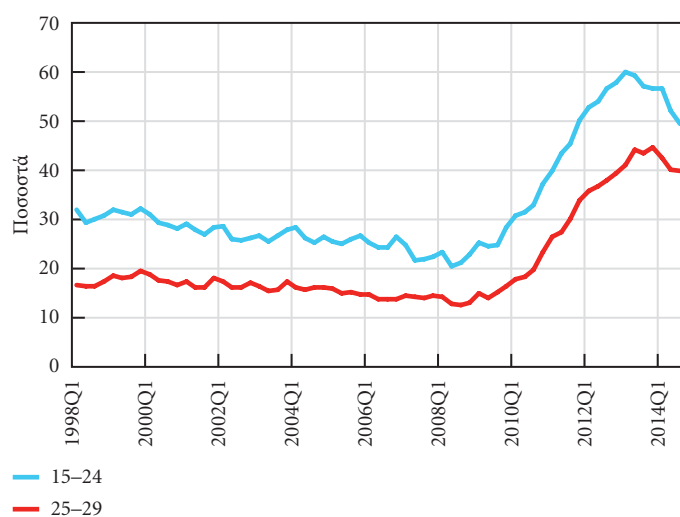
Για το Γ' τρίμηνο του 2014, με το συνολικό ποσοστό ανεργίας να ανέρχεται περίπου στο 25,6%, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν 29,2%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες ήταν στο 22,6%. Παρά τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας ανάμεσα στους άνδρες, το μερίδιο της μακροχρόνιας ανεργίας για τους άνδρες έχει αυξηθεί ταχύτερα από αυτό των γυναικών (πίνακας 6).

Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι ενώ η ανεργία των νέων έχει αποσπάσει μεγάλη προσοχή στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γενικότερα, η ανεργία των γυναικών περνάει κάτω από τα ραντάρ της πολιτικής. Παρακάτω εξετάζουμε την ηλικιακή κατανομή των ανέργων, αλλά θέλουμε να τονίσουμε ότι οι προοπτικές των γυναικών να βρουν επικερδή απασχόληση σε όλες τις ηλικιακές ομάδες είναι πολύ πιο χλωμές από αυτές των ανδρών, όπως φαίνεται καθαρά στο σχήμα 9.

Η ανεργία των νέων

Τα ποσοστά ανεργίας των νέων είναι καθολικά πολύ υψηλότερα από τα ποσοστά για τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες των ανέργων. Το 2008, η ανεργία των νέων ήταν ήδη στα υψηλά επίπεδα του 22,1% σε σύγκριση με το συνολικό ποσοστό ανεργίας του 7,7%. Το Γ' τρίμηνο του 2014, το ποσοστό ανεργίας των ατόμων που αναζητούν εργασία μεταξύ των ηλικιών 15 έως 24 ετών είχε εκτοξευθεί στα πρωτοφανή επίπεδα του 49,5%, ενώ το ποσοστό για την επόμενη ηλικιακή ομάδα (άτομα ηλικίας 25-29 ετών) ανήλθε στο 39,7% (σχήμα 10).

Σχήμα 10 Ποσοστά ανεργίας των νέων, 1998 – Γ' τρίμηνο 2014 (σε ποσοστά)

Πηγή: Eurostat, LFS

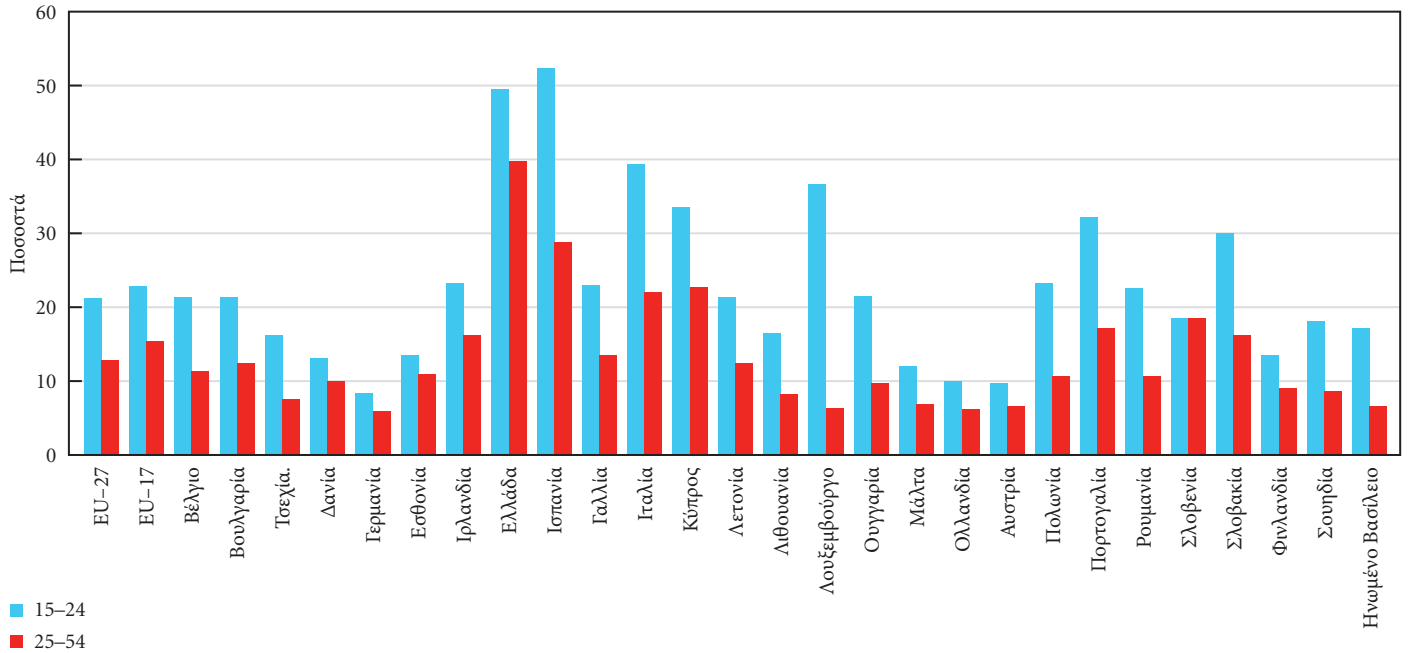
Η εκρηκτική αύξηση του ποσοστού ανεργίας των νέων στο 54,2% κατά μέσο όρο το 2012, από το 22,1% το 2008, και στο 58,7% κατά μέσο όρο για τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2013, προκάλεσε συναγερμό και έντονο ενδιαφέρον της πολιτικής ηγεσίας πολλών ευρωπαϊκών χωρών, περιλαμβανομένης της Ελλάδας.

Η παραδοσιακή ανταπόκριση της δημόσιας πολιτικής στην πρόκληση της ανεργίας των νέων λαμβάνει τη μορφή των ενεργών πολιτικών της απασχόλησης. Αυτά τα είδη πολιτικής επιδιώκουν την αύξηση της προσφοράς εργασίας. Η εστίασή τους είναι στην αύξηση των προοπτικών απασχόλησης των νέων μέσω (1) της βελτίωσης της απασχολησιμότητας τους με τη στήριξη βραχυχρόνιων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ώστε να ταιριάζουν καλύτερα τις δεξιότητές τους με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, (2) της παροχής αρχικής επαγγελματικής εμπειρίας με την προσφορά κινήτρων προς τις επιχειρήσεις μέσω της επιδότησης των μισθών για την πρόσληψή τους ως νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας και (3) της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας μέσω μικρών επιχειρηγήσεων και την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών. Αυτό που βλέπουμε, όμως, είναι ότι οι τρέχουσες συνθήκες στην αγορά εργασίας έχουν αλλάξει δραματικά, που σημαίνει πως η λογική των ενεργών πολιτικών απασχόλησης πρέπει να επαναπροσδιοριστεί.

Η ανεργία είναι κυρίως αποτέλεσμα της έλλειψης ζήτησης εργασίας, τόσο για τους νέους όσο και για τους πιο ώριμους ενήλικες σε ηλικία εργασίας. Η κατάρτιση μπορεί να είναι σημαντική για κάποιους, αλλά η μετανάστευση μορφωμένων νέων Ελλήνων υποδηλώνει μια λανθασμένη διάγνωση των βασικών αιτιών της ανεργίας. Οι επιδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις μπορεί να έχουν κάποια επίδραση, αλλά μόνο σε περιορισμένο βαθμό, επειδή οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν επίσης έλλειψη ζήτησης. Η πρόωξη του επιχειρηματικού πνεύματος είναι επίσης σημαντική, αλλά το πρόβλημα για τους υφιστάμενους και επίδοξους επιχειρηματίες βρίσκεται στην απροθυμία των εμπορικών τραπεζών να χορηγούν δάνεια, ενώ όταν οι τράπεζες παρέχουν δάνεια, τείνουν να δανείζουν με επιτόκια πολύ υψηλότερα από τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά επίπεδα, θέτοντας τις νεοφυείς επιχειρήσεις σε μειονεκτική θέση. Το γεγονός ότι, όσον αφορά τη συνολική μείωση της απασχόλησης, υπήρχε μεγαλύτερη μείωση του αριθμού των εργοδοτών σε σχέση με τον αριθμό των απασχολούμενων δεν αφήνει πολλά περιθώρια αμφισβήτησης του εν λόγω ζητήματος.

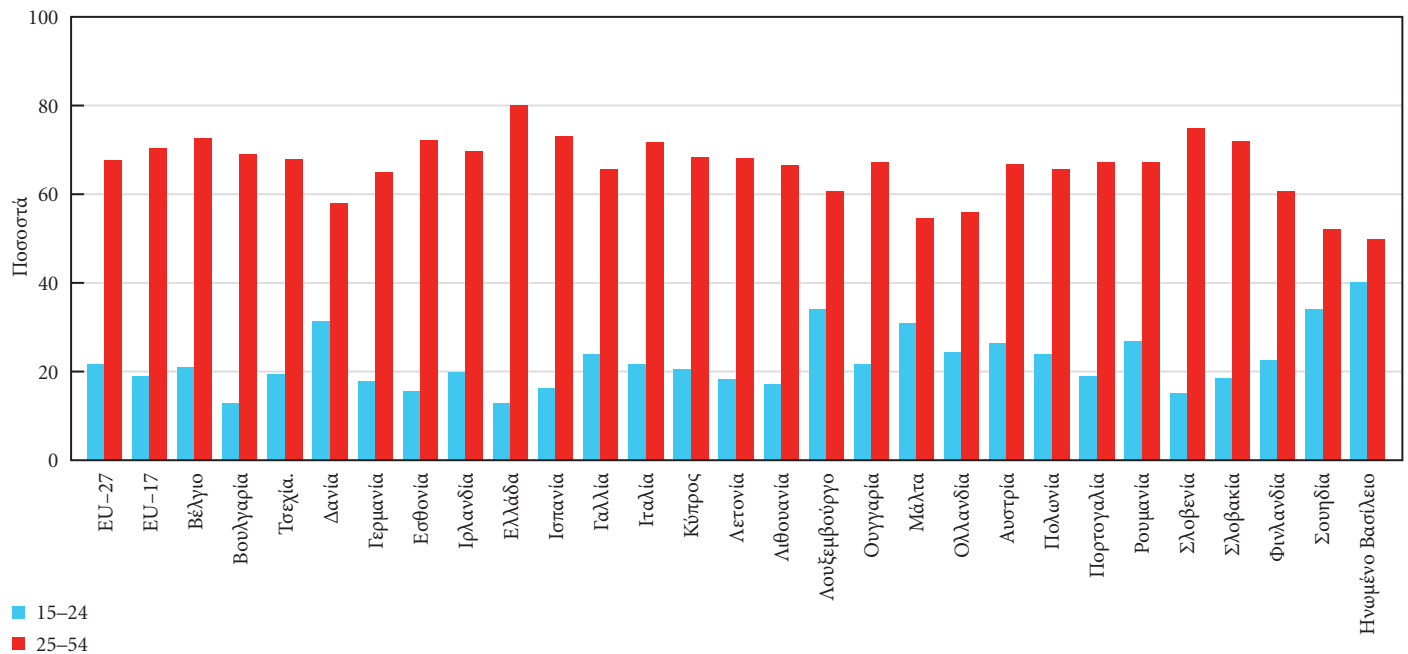
Ωστόσο, το βασικό ζήτημα είναι ότι η ηλικιακή σύνθεση των ανέργων έχει υποστεί τρομερή μεταμόρφωση, η οποία θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στις παρεμβάσεις της πολιτικής. Για παράδειγμα, ένα χρόνο από την έναρξη της κρίσης, το Α' τρίμηνο

Σχήμα 11 Ποσοστά ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα, Γ' τρίμηνο 2014 (σε ποσοστά)

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

Σχήμα 12 Μερίδιο ανεργίας ανά ηλικία, Γ' τρίμηνο 2014 (σε ποσοστά)

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

Πίνακας 7 Κατανομή της ανεργίας των νέων ανά μορφωτικό επίπεδο (ηλικίας 15–29 ετών), Γ΄ τρίμηνο 2014

Υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο	Άτομα	Ποσοστά	Σωρευτικά	Ποσοστά σωρευτικά
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (6 χρόνια – Δημοτικό)	21,976	5.9	21,976	5.9
Γυμνάσιο (3 χρόνια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης)	29,297	7.8	51,274	13.7
Λύκειο (3 χρόνια μετά το Γυμνάσιο)	154,139	41.3	205,412	55.0
Τεχνικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.)	52,585	14.1	257,997	69.1
Πτυχίο (πανεπιστήμιο)	110,134	29.5	368,131	98.6
διδακτορικό ή μεταπτυχιακό δίπλωμα (πανεπιστήμιο)	5,118	1.4	373,250	100.0
Συνολικός αριθμός ανέργων	373,250	100.0		

Πηγές: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

του 2009, ο συνολικός αριθμός των ανέργων ηλικίας 15 έως 24 ετών ήταν 89.600, ενώ ο συνολικός αριθμός για τα άτομα ηλικίας 25 ετών και άνω ήταν 375.500. Οι αντίστοιχοι αριθμοί για το Γ΄ τρίμηνο του 2013 ήταν 158.500 άνεργοι κάτω από την ηλικία των 25, αύξηση της τάξης του 110%, ενώ ο αριθμός των ανέργων για άτομα ηλικίας 25 ετών και άνω έφθασε στο 1.171.500, αύξηση της τάξης του 226%. Μεταξύ του Β΄ τριμήνου του 2013 και του Γ΄ τριμήνου του 2014, το ποσοστό της ανεργίας των νέων δεν μεταβλήθηκε σημαντικά και, στην πραγματικότητα, ήταν χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (21,5%) και της ευρωζώνης (19%), αντίστοιχα. Είναι ξεκάθαρο ότι η ανεργία των νέων δεν αποτελεί μόνο ελληνική πρόκληση.

Σύμφωνα με την Eurostat, υπήρχαν 3.400.000 άνεργοι νέοι ηλικίας 15-24 ετών στην ευρωζώνη το 2012, αλλά περίπου τέσσερις φορές περισσότεροι άνεργοι (12.600.000) ηλικίας μεταξύ 25 και 54 ετών. Στην Ελλάδα, οι αριθμοί αυτοί ήταν 173.000 και 950.000, αντίστοιχα. Το Γ΄ τρίμηνο του 2014 υπήρχαν 3.300.000 άνεργοι νέοι στην ευρωζώνη, που αναλογεί στο 19% του συνόλου των ανέργων. Στην Ελλάδα, από 1.230.000 ανέργους, οι 154.300 ήταν ηλικίας μεταξύ 15 και 24 ετών, που αναλογεί στο 12,6% του συνόλου των ανέργων. Οι άνεργοι νέοι αποτελούν ένα σχετικά μικρό ποσοστό της κατηγορίας όλων των ανέργων στην Ελλάδα, και η πρόσφατη εστίαση και οι προτάσεις των αρχών της ΕΕ αποκλειστικά στην αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων (δηλαδή, η πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων που εγκρίθηκε το 2012 και το πρόγραμμα Εγγύηση για τη Νεολαία¹⁰ κινούνται προς λάθος κατεύθυνση. Η πολιτική ανταπόκριση στο πρόβλημα της ανεργίας των νέων βασίζεται επίσης σε μια λανθασμένη διάγνωση του προβλήματος και ως εκ τούτου επικεντρώνεται σε τρεις

πυλώνες που αναφέρθηκαν παραπάνω (εκπαίδευση, απασχόληση και επιχειρηματικότητα¹¹). Το σχήμα 11 δείχνει ότι τα ποσοστά ανεργίας των νέων είναι εξαιρετικά υψηλά σε όλες τις χώρες, αλλά η πραγματικότητα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και οι χώρες της ΕΕ, εκτός της Σουηδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και σε κάποιο βαθμό η Φινλανδία και η Μάλτα, είναι ότι το ποσοστό των εργαζομένων ηλικίας άνω των 25 ετών αποτελεί τη συντριπτική πλειοψηφία των ανέργων (σχήμα 12). Στην Ελλάδα, το μερίδιο της ανεργίας των νέων στη συνολική ανεργία ήταν λιγότερο από 13% το 2014. Οι χαρακτες των πολιτικών απασχόλησης πρέπει να είναι γνώστες αυτής της πραγματικότητας.

Είναι επίσης χρήσιμο και διδακτικό για τους χαρακτες πολιτικής να γνωρίζουν το εκπαιδευτικό επίπεδο αυτής της ηλικιακής κλάσης. Ανάμεσα στους άνεργους νέους ηλικίας 15-29 ετών, 205.412 ή το 55% του συνόλου είχαν το 2014 μορφωτικό επίπεδο λυκείου ή λιγότερο το 2014 (πίνακας 7). Το αντίστοιχο ποσοστό για τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών ανέρχεται περίπου στο 63,6% (πίνακας 8). Η διαφορά των 8,6 ποσοστιαίων μονάδων αναλογεί στα άτομα ηλικίας 15 έως 29 ετών που δεν έχουν ακόμα εγκαταλείψει το σχολείο. Μπορούμε να συμπεράνουμε λοιπόν ότι τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης και δεξιοτήτων μπορεί να αποτελούν πολύ μεγαλύτερη πρόκληση για τους ανέργους μιας πιο ώριμης ηλικίας.

Παρατηρούμε στη συνέχεια στον πίνακα 8, ότι το μερίδιο της ανεργίας της ομάδας των ατόμων με απολυτήριο λυκείου είναι περίπου ίδιο για τις δύο ηλικιακές ομάδες (41,3% και 38,4%, αντίστοιχα). Το επόμενο εκπαιδευτικό επίπεδο, τα άτομα με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή και ακόμη υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, παρουσιάζει μια προκατάληψη (6,6 ποσοστιαίες μονάδες) έναντι της νεότερη ομάδας. Τέλος, παρατηρούμε ότι

Πίνακας 8 Κατανομή της ανεργίας κατά ηλικία και ανά μορφωτικό επίπεδο, Γ' τρίμηνο 2014 (σε ποσοστά)

Υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο	15–29	15–64	Σωρευτικά	
			15–29	15–64
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (6 χρόνια – Δημοτικό)	5.9	13.5	5.9	13.5
Γυμνάσιο (3 χρόνια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης)	7.8	11.7	13.7	25.2
Λύκειο (3 χρόνια μετά το Γυμνάσιο)	41.3	38.4	55.0	63.6
Τεχνικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.)	14.1	11.7	69.1	75.3
Πτυχίο (πανεπιστήμιο)	29.5	22.9	98.6	98.2
διδασκαλικό ή μεταπτυχιακό δίπλωμα (πανεπιστήμιο)	1.4	1.8	100.0	100.0
Σύνολο	100.0	100.0		

Πηγή: Eurostat, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

η ανεργία είναι υψηλότερη για τα άτομα ηλικίας 15 έως 29 ετών που έχουν ήδη αποκτήσει τεχνικές δεξιότητες (δηλαδή οι απόφοιτοι των ΤΕΙ) σε σύγκριση με τον μέσο όρο των ανέργων. Μπορούμε και πάλι να συμπεράνουμε ότι η έλλειψη εκπαίδευσης/δεξιοτήτων δεν είναι η βασική αιτία της ανεργίας των ατόμων ηλικίας 15 έως 29 ετών, τουλάχιστον όχι περισσότερο από ό, τι για τον μέσο άνεργο.

Η υπερβολική έμφαση της δημόσιας πολιτικής στην αποκατάσταση μέσω της ενίσχυσης των δεξιοτήτων είναι ωε εκ τούτου μια αναποτελεσματική αντίδραση. Για να αντιμετωπιστεί σοβαρά η μάστιγα της ανεργίας θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι το πρόβλημα με τον παραδοσιακά υψηλό αριθμό των ανέργων της χώρας οφείλεται στην έλλειψη πραγματικής ζήτησης. Το βάθος του προβλήματος είναι τεράστιο και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με μαζικές επενδύσεις, που μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω ενός καλά συντονισμένου σχεδίου που υλοποιείται από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα.

Η διανομή των μηνιαίων αποδοχών των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, 2012

Η μείωση της ανεργίας στο εγγύς μέλλον θα εξαρτηθεί από τους ρυθμούς των νέων προσλήψεων τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Δυστυχώς, ο δημόσιος τομέας αναμένεται να συρρικνωθεί δραματικά αν υπακούσει η κυβέρνηση στις εντολές της τρόικας. Αν υποθέσουμε, προς στιγμήν και χάριν συζητήσεως, ότι δημιουργούνται θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, τότε είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τα όρια μισθών και ημερομισθίων που επικρατούν και που θα προσφέρονται στους ανέργους.

Με βάση τους όρους της συμφωνίας για το δεύτερο μνημόνιο, η ελληνική κυβέρνηση εισήγαγε νομοθεσία τον Φεβρουάριο του 2012 για την προστασία της απασχόλησης (Νόμος 4046/2012). Ο σκοπός της νέας νομοθεσίας ήταν να επιτευχθεί γρήγορα η μείωση του κόστους εργασίας (εσωτερική υποτίμηση), όπως συζητήθηκε νωρίτερα στην παρούσα έκθεση. Η νομοθεσία απαιτούσε μείωση του κατώτατου μισθού στον ιδιωτικό τομέα κατά 22% και για τους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών μείωση κατά 32%. Ως εκ τούτου, ο νέος κατώτατος ακαθάριστος μηνιαίος μισθός μειώθηκε από 751 ευρώ σε 586 ευρώ για τους άνω των 25 ετών και σε 511 ευρώ για τους νεότερους. Όταν αφαιρεθούν οι εισφορές που πληρώνουν οι εργαζόμενοι, (μεποσοστά 16,5%), οι νέες καθαρές αποδοχές για τον κατώτατο μισθό ανέρχονται σε 489 ευρώ για τους άνω των 25 ετών και σε 427 ευρώ για τους νέους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών.

Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης και άλλες επιζήμιες αλλαγές στους κανόνες για την προστασία της απασχόλησης κατέστρεψαν τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις. Αυτός ο απερίσκεπτος προσανατολισμός της πολιτικής βασιζόταν στην προσδοκία της αύξησης των εξαγωγών ως αποτέλεσμα της αύξησης της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης του εργατικού κόστους. Αλλά δεν συνέβη κάτι τέτοιο. Αντ' αυτού, οι χαμηλές αποδοχές μείωσαν την ήδη αναιμική ζήτηση των μη εμπορεύσιμων αγαθών, θέτοντας περαιτέρω πιέσεις στην εγχώρια παραγωγή για εγχώρια κατανάλωση και, ως εκ τούτου, στην απασχόληση.

Η μείωση του κατώτατου μισθού έχει συνοδευτεί από μια μεγάλη σειρά συμπληρωματικών δράσεων (αρχής γενομένης από το 2010) που αποδεκάτισαν τα εργασιακά δικαιώματα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις. Σύμφωνα με τη Διεθνή

Οργάνωση Εργασίας (2013), «Η Ελλάδα βιώνει από τον Μάη του 2010 εκτενείς και ταχείες νομοθετικές αλλαγές στο εργατικό δίκαιο και στις συλλογικές συνθήκες διαπραγμάτευσης, που δεν έχουν προηγούμενο στην ελληνική και την ευρωπαϊκή πολιτική ιστορία». Παρακάτω θα αναλύσουμε την κατανομή των μηνιαίων αποδοχών (δηλαδή μισθούς και ημερομίσθια) των Ελλήνων εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα¹² χρησιμοποιώντας πληροφορίες της ΕΛΣΤΑΤ από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) για το 2012.¹³

Ξεκινάμε με τον προσδιορισμό του υποσυνόλου των μισθωτών πάνω στους οποίους θα επικεντρωθούμε. Ο πίνακας 9 δείχνει ότι, το 2014, οι 2.311.414 (το 64,4%) από τους 3.586.885 μισθωτούς ήταν υπάλληλοι. Οι εργαζόμενοι αυτοί μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με το νομικό καθεστώς της οντότητας που τους απασχολεί: (1) στον πυρήνα του δημοσίου τομέα, (2) στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (διάφορες νομικές οντότητες δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου που ελέγχονται από το κράτος και τους δημόσιους οργανισμούς, δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις, επιχειρήσεις που διαχειρίζεται το κράτος, κλπ) και (3) στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η τελευταία κατηγορία (οι εργαζόμενοι στις ιδιωτικές επιχειρήσεις).

Η μαζική μείωση της απασχόλησης που έχει πραγματοποιηθεί στον ιδιωτικό τομέα κατά τα «μνημονιακά» έτη είναι εμφανής όταν λάβουμε υπόψη ότι, από το 2012, μόνο 1.515.109 άτομα (το 63,73% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων) εργάζονταν σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα.¹⁴ Εξαιρουμένων των εργαζομένων μερικής απασχόλησης και αυτών που απασχολήθηκαν εποχικά στον τομέα της γεωργίας

(έτσι ώστε να αποφευχθεί η υποτίμηση της σύνθεσης των μηνιαίων καθαρών εισοδημάτων των εργαζομένων εκτός γεωργικού τομέα με καθεστώς πλήρους απασχόλησης), έχουμε ένα καθαρό αριθμό 1.039.924 ατόμων. Ο πίνακας 10 αναφέρει τη σύνθεση των καθαρών αποδοχών των εργαζομένων εκτός γεωργικού τομέα με καθεστώς πλήρους απασχόλησης.

Τα αποτελέσματα είναι σημαντικά: το μεγαλύτερο μέρος των μισθωτών εργαζομένων πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, το 64,7% ή συνολικά 672.669 άτομα, λαμβάνει μηνιαίες καθαρές αποδοχές λιγότερες από 1000 ευρώ. Στην πραγματικότητα, πάνω από το ήμισυ του συνόλου των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (το 51,3%) αμείβεται με λιγότερα από 900 ευρώ το μήνα. Περίπου ένας στους πέντε μισθωτούς πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα αμείβεται με 699 ευρώ ή και λιγότερα—δηλαδή με 52 ευρώ λιγότερα από τον κατώτατο μισθό που επικρατούσε μέχρι το 2012 (πριν από τη μείωση των μισθών που επέβαλε η τρόικα με το δεύτερο μνημόνιο). Αν προσθέσουμε και τους εργαζόμενους οι οποίοι για οικονομικούς λόγους εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης, αλλά επιθυμούν να έχουν θέση απασχόλησης με καθεστώς πλήρους απασχόλησης, έχουμε έναν συνολικό αριθμό 145.724 εργαζομένων που αμείβονται με χαμηλότερο μισθό από τον νόμιμο κατώτατο μισθό που επικρατούσε πριν από τον Φεβρουάριο του 2012.

Κλείνουμε την ενότητα σχετικά με τη διανομή των μηνιαίων αποδοχών των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα για το 2012 με μερικές παρατηρήσεις για τη φτώχεια. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης του 2012,¹⁵ μεταξύ ανέργων τα ποσοστά φτώχειας είναι υψηλότερα (45.8%) από εκείνα μεταξύ εργαζομένων (15.1%). Αλλά αν δούμε τους απόλυτους αριθμούς, είναι σαφές ότι η φτώχεια των απασχολούμενων είναι ένα σοβαρό πρόβλημα στην Ελλάδα, καθώς 560.170 άτομα (πίνακας 11) μεταξύ των απασχολούμενων βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας (SILC 2013).¹⁶ Παρόλα αυτά, μεταξύ των 2.377.200 εργαζομένων (το σύνολο των μισθωτών και των εργαζομένων με ημερομίσθιο στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα με καθεστώς τόσο πλήρους όσο και μερικής απασχόλησης), βρίσκουμε ότι 215.605 άτομα ζουν κάτω από το επίπεδο της φτώχειας (λιγότερο από το 10% του συνόλου). Αντίθετα, μεταξύ των 1.385.800 απασχολούμενων εκτός των μισθωτών, που συνδυάζει τους περισσότερους από 930.000¹⁷ «αυτοαπασχολούμενους χωρίς προσωπικό» με την κατηγορία των «εργοδοτών» (αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό), εντοπίζουμε 344.565 φτωχούς.

Πίνακας 9 Επαγγελματική κατηγορία των εργαζομένων, Γ' τρίμηνο 2014

Κατάσταση εργαζομένων	Άτομα	Ποσοστά
Εργαζόμενοι (μισθωτοί και ημερομίσθιοι)	2,311,414	64.4
Αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό	223,272	6.2
Αυτοαπασχολούμενοι δίχως προσωπικό	879,975	24.5
Απασχολούμενοι σε οικογενειακή επιχείρηση	172,224	4.8
Σύνολο	3,586,885	100.0

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, LFS

Τα ευρήματα αυτά απαιτούν περαιτέρω σκέψη.¹⁸ Πρώτον, σε απόλυτους αριθμούς, τα 560.170 άτομα μεταξύ των φτωχών απασχολούνται και τα 521.885 είναι άνεργα. Ως εκ τούτου, το μερίδιο των «απασχολούμενων» μεταξύ των φτωχών είναι ελαφρώς μεγαλύτερο (κατά 38.285 άτομα) σε σχέση με τους άνεργους (σε απόλυτους αριθμούς). Αυτό δεν αλλοιώνει το γεγονός ότι η πιθανότητα να είναι κανείς φτωχός, αν είναι άνεργος, είναι πολύ μεγαλύτερη από την πιθανότητα να είναι κανείς απασχολούμενος και φτωχός.

Δεύτερον, παρά τη θλιβερή εικόνα που αναδύθηκε όταν εξετάσαμε την κατανομή των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα με βάση τις μηνιαίες αποδοχές, η συντριπτική πλειοψηφία των απασχολούμενων σε συνθήκες φτώχειας προέρχεται από τους «απασχολούμενους εκτός των μισθωτών» (οι αυτοαπασχολούμενοι και οι μισθωτοί). Αυτή ισχύει σε απόλυτους όρους (344.566 σε σύγκριση με 215.605) όσο και σε σχετικούς όρους (ποσοστό φτώχειας 24% έναντι 9% μεταξύ των μισθωτών). Ένας τρόπος ερμηνείας αυτού είναι ότι πολλοί από τους «αυτοαπασχολούμενους χωρίς προσωπικό» είναι αυτοαπασχολούμενοι από την ανάγκη της επιβίωσης και όχι λόγω επιχειρηματικού ζήλου, αποδέχοντας για τον εαυτό τους απολαβές κάτω από τα επίπεδα φτώχειας μόνο και μόνο επειδή δεν έχουν άλλες βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις απασχόλησης.

Τελικές Σκέψεις

Οι οικονομικές επιπτώσεις από το καθεστώς λιτότητας που έχει επιβληθεί στην Ελλάδα από την τρόικα, με τη συναίνεση τριών διαδοχικών κυβερνήσεων, είναι εκρηκτικές. Η ανεργία έχει εκτοξευθεί σε πρωτοφανή επίπεδα, με τον ιδιωτικό τομέα να καταγράφει την συντριπτική πλειοψηφία της απώλειας των θέσεων εργασίας. Τα επίπεδα αποεπένδυσης στην ελληνική οικονομία εκδηλώνονται με την ταχεία επιδείνωση των ετήσιων ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου στον μη χρηματοοικονομικό τομέα, τα οποία μειώθηκαν σε 7.5 δισ. ευρώ το 2013 από περίπου 17 δισ. ευρώ το 2008 (Eurostat), ενώ αναμένεται να πέσουν κάτω από 6 δισ. ευρώ το 2014.¹⁹ Ο τομέας των επιχειρήσεων από μόνος του δεν είναι σε θέση να παρέχει τις απαιτούμενες θέσεις εργασίας, σίγουρα όχι σε σχετικό χρονικό πλαίσιο και όχι για 1.230.000 άνεργους. Οι καταστροφικές οικονομικές συνέπειες, όμως, δεν αφορούν μόνο τις απώλειες στις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και την τρομακτική συρρίκνωση του ΑΕΠ. Ακόμη και αν μπορούσε ως εκ θαύματος η ελληνική οικονομία να αναπηδήσει πίσω στα επίπεδα ανάπτυξης

Πίνακας 10 Κατανομή των απολαβών των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα με καθεστώς πλήρους απασχόλησης, 2012

Μηνιαίο εισόδημα	Άτομα	Σωρευτικά	Ποσοστά	Σωρευτικά ποσοστά
<=499	37,829	37,829	3.6	3.6
500–699	165,230	203,059	15.9	19.5
700–799	176,566	379,625	17.0	36.5
800–899	153,502	533,127	14.8	51.3
900–999	139,542	672,669	13.4	64.7
1,000–1,099	119,349	792,018	11.5	76.2
1,100–1,299	105,351	897,369	10.1	86.3
1,300–1,599	56,800	954,169	5.5	91.8
1,600–1,749	28,678	982,847	2.8	94.5
>=1,750	57,077	1,039,924	5.5	100.0
Σύνολο	1,039,924		100.0	

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

Πίνακας 11 Ποσοστά εργαζομένων και ανέργων αντιμέτωποι με τον κίνδυνο της φτώχειας, 2012 (18 ετών και άνω)

	Σε κίνδυνο φτώχειας	Σύνολο
Απασχολούμενα άτομα	560,170	3,763,000
Εργαζόμενοι	215,605	2,377,200
Απασχολούμενα άτομα εκτός μισθωτών	344,565	1,385,800
Άνεργοι	521,885	1,201,100

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, LFS, υπολογισμοί των συγγραφέων

που επικρατούσαν την εποχή πριν από την κρίση, η αποκατάσταση ενός εκατομμυρίου θέσεων εργασίας, ακόμη και με έσοδα από την χαμηλότερη παρακράτηση φόρου εισοδήματος από μισθούς, θα κόστιζε 4 δισ. ευρώ ετησίως.²⁰

Απαιτείται επείγοντως κυβερνητική δράση. Είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου τα ακόλουθα γεγονότα, καθώς εξετάζουμε τις πολιτικές επιλογές.

Η μακροχρόνια ανεργία αναδεικνύεται ως η βασική πρόκληση, ενώ η διαδικασία της εξέλιξης της σε δομική ανεργία βρίσκεται ήδη σε προχωρημένο στάδιο. Η ηλικιακή σύνθεση των ανέργων υποδηλώνει ότι, παρόλο που τα ποσοστά ανεργίας των νέων βρίσκονται σε απαράδεκτα υψηλά επίπεδα, το πρόβλημα των ανέργων μεγαλύτερης ηλικίας, που κυμαίνονται αναμφισβήτητα σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από εκείνα των ατόμων ηλικίας 15-24 ετών, θα πρέπει να κατευθύνει την χάραξη πολιτικής για

την αντιμετώπιση της μάστιγας της ανεργίας. Αν πραγματικά ενδιαφέρεται κανείς για τη νεολαία της χώρας, το προηγούμενο ελάχιστο επίπεδο των μισθών θα πρέπει να αποκατασταθεί. Οι γυναίκες επηρεάζονται περισσότερο από την ανεργία λόγω των προϋπαρχόντων τάσεων που ήδη λειτουργούν εναντίον τους πριν από το ξέσπασμα της κρίσης. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση είναι έτοιμοι και πρόθυμοι να εργαστούν με πλήρες ωράριο, αλλά οι θέσεις πλήρους απασχόλησης δεν φαίνονται πουθενά στον ορίζοντα. Οι τάξεις των αυτοαπασχολούμενων αυξάνονται με ταχείς ρυθμούς. Η αυτοαπασχόληση είναι μια στρατηγική επιβίωσης, που θα πρέπει να αναγνωριστεί ακριβώς για αυτό που είναι, δηλαδή περιθωριακή απασχόληση για ίδιο λογαριασμό και όχι δείγμα αυξημένου επιχειρηματικού πνεύματος. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι πάνω από το ήμισυ των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα αμείβεται με λιγότερα από 1000 ευρώ το μήνα. Το βιοτικό επίπεδο συρρικνώνεται τρομακτικά, ενώ οι αυξήσεις των ειδικών φόρων επί των ακινήτων και του φόρου προστιθέμενης αξίας έχουν μειώσει περαιτέρω το διαθέσιμο εισόδημα. Ο κίνδυνος περαιτέρω καθοδικών πιέσεων στους μισθούς, με δεδομένα τα σημερινά επίπεδα ανεργίας, θα πρέπει να προκαλέσει συναγερμό. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες, η φτώχεια των εργαζομένων αποτελεί σαφή πρόκληση. Παρ' όλα αυτά, η σχέση μεταξύ ανεργίας και φτώχειας είναι πολύ προφανής για να αγνοηθεί.

Η επίσημη ρητορική και η συντριπτική πλειοψηφία των ενεργών μέτρων για την αγορά εργασίας (και κεφαλαίων) κινούνται σε λάθος κατεύθυνση, επειδή συνεχίζουν να επικεντρώνονται στα εξής: (1) στην βελτίωση της απασχολησιμότητας μέσω της ανάπτυξης δεξιοτήτων και κατάρτισης, όταν το κύριο πρόβλημα της οικονομίας είναι η έλλειψη ζήτησης εργασίας και όχι η ποιότητα της προσφοράς, όπως αποδεικνύεται από το κύμα διαρροής «εγκεφάλων» που εξελίσσεται στη χώρα τα χρόνια της κρίσης, (2) στην ενίσχυση της «επιχειρηματικότητας», όταν η Ελλάδα έχει σχεδόν διπλάσιο σε μέγεθος μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, και (3) στην παροχή μισθολογικών επιδοτήσεων προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, προκειμένου να προσλάβουν περισσότερους εργαζόμενους, μια πολιτική η οποία εν μέσω υποτονικής ζήτησης μπορεί να είναι μόνο αναποτελεσματική και να δημιουργεί τον κίνδυνο της μετατροπής υφιστάμενων θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης σε θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης ή την αντικατάστασή τους συνολικά με επιδοτούμενους εργαζόμενους χωρίς κόστος.

Μια παρόμοια παρανόηση περιβάλλει την ηλικιακή σύνθεση των ανέργων. Πράγματι, η ανεργία των νέων είναι ένα μακροχρόνιο πρόβλημα στην Ελλάδα, καθώς και σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων πολλών άλλων μεσογειακών οικονομιών, ωστόσο ο αντίκτυπος της κρίσης είναι πολύ πιο σοβαρός ανάμεσα στους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας. Οι τάσεις της ανεργίας υπογραμμίζουν την ανάγκη μιας απαραίτητης ιεράρχησης σχετικά με την αντιμετώπιση της μακροχρόνιας ανεργίας, των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων, καθώς και την άνοδο της ανεργίας ανάμεσα στα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Επιπλέον, η ταχεία αύξηση της αυτοαπασχόλησης αποτελεί αιτία άμεσου «συναγερμού» η ανησυχίας. Οι διορθωτικές συνταγές πολιτικής που εστιάζουν την προσοχή τους μόνο στις συμβατικές συμβουλές, στην επαγγελματική κατάρτιση και στην επιδότηση του μισθού απαιτούν επανεξέταση.

Σημειώσεις

1. Οι εκτιμήσεις αυτές είναι πολύ ευαίσθητες στις ημερομηνίες έναρξης και λήξης των συγκρίσεων.
2. Το Μέσο ποσοστό ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2008 ήταν 7,1%.
3. Το ελληνικό υπουργείο Εργασίας αναφέρει ότι, σύμφωνα με το πληροφοριακό σύστημα Εργάνη, το οποίο συλλέγει τα δεδομένα που υποβάλλονται ηλεκτρονικά από όλες τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο των τομεακών συμφωνιών εργοδότη και εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, το 90,2% του συνόλου των επιχειρήσεων απασχολούσαν από έναν έως 10 εργαζόμενους μέχρι και τον Οκτώβριο του 2013.
4. Υπολογισμοί των συγγραφέων από τη χρονική σειρά της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας «Απασχόληση κατά φύλο και θεσμικό τομέα». Οι διεθνείς συγκρίσεις της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα είναι μια λίγο περίπλοκη διαδικασία, διότι, πέρα από τον πυρήνα της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, ένας αριθμός φορέων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα που λειτουργούν υπό δημόσια εποπτεία σε εθνικό, πολιτειακό και τοπικό επίπεδο προσλαμβάνουν εργαζόμενους με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου. Οι υπολογισμοί βασίζονται στον ακόλουθο ορισμό της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, που παρέχεται από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας: «Η απασχόληση στον δημόσιο τομέα καλύπτει την απασχόληση στο Δημόσιο καθώς και την απασχόληση σε επιχειρήσεις που ανήκουν στο δημόσιο και που λειτουργούν».

- γούν στο κεντρικό, πολιτειακό (ή περιφερειακό) και τοπικό επίπεδο της κυβέρνησης. Περιλαμβάνει όλα τα άτομα που απασχολούνται άμεσα από τα εν λόγω ιδρύματα, ανεξάρτητα από το συγκεκριμένο είδος της σύμβασης εργασίας. Η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα περιλαμβάνει την απασχόληση σε όλες τις μονάδες που λειτουργούν από ιδιωτικές επιχειρήσεις, δηλαδή, αποκλείει επιχειρήσεις που ελέγχονται ή λειτουργούν από τον κρατικό τομέα».
5. Η μείωση της απασχόλησης υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ της ετήσιας απασχόλησης του 2008 και τον μέσο όρο απασχόλησης μεταξύ Ιανουαρίου και Σεπτεμβρίου του 2014, που παρέχονται από την ΕΛΣΤΑΤ.
 6. Όλα τα στοιχεία για την απασχόληση προέρχονται από την ιστοσελίδα της Eurostat για τις στατιστικές της απασχόλησης.
 7. Ο μέσος όρος για Γενάρη-Οκτώβρη είναι 1.350.000 άτομα. Ως υπενθύμιση, το ποσοστό ανεργίας το 2008 ήταν 7,7%.
 8. Βλ., για παράδειγμα, Valletta (2013), Ghayad και Dickens (2012), Acemoglu (1995) και το πρωτοποριακό κείμενο των Heckman και Borjas (1980).
 9. ΕΛΣΤΑΤ, «Έρευνα Εισοδήματος και Συνθήκες Διαβίωσης 2012: Ο κίνδυνος της φτώχειας», Δελτίο Τύπου, 29 Νοεμβρίου 2013.
 10. Η πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων προτάθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 7-8 Φεβρουαρίου του 2013 με προϋπολογισμό της τάξης των 6 δισ. ευρώ για την περίοδο 2014-20. Τα ποσά αυτά είναι σαφώς ανεπαρκή για να καλύψουν τις ανάγκες 3.4 εκατομμυρίων νέων, δεδομένου ότι αναλογούν σε μόλις 1.764 ευρώ ανά άτομο για την προγραμματισμένη περίοδο. Η δεύτερη πρωτοβουλία, η «Εγγύηση για τη Νεολαία», είναι μια σύσταση που έγινε από το Συμβούλιο της ΕΕ και εκτιμάται ότι θα έχει κόστος επένδυσης της τάξης των 21 δισ. ευρώ. Οι χώρες της ΕΕ ενέκρινε στη θεωρία την «Εγγύηση για τη Νεολαία» αρχές τον Απριλίου του 2013.
 11. Η Φινλανδία και η Σουηδία είναι δύο χώρες που έχουν χρησιμοποιήσει αυτή την προσέγγιση για την ανεργία των νέων.
 12. Όπως προαναφέρθηκε, ο δημόσιος τομέας αναμένεται να προχωρήσει σε απώλειες θέσεων εργασίας και, ως εκ τούτου, οι οποιασδήποτε ενδεχόμενες νέες προσλήψεις θα πραγματοποιηθούν στον ιδιωτικό τομέα.
 13. Η σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια δεν είναι δυνατή, καθώς το ερωτηματολόγιο της έρευνας σχετικά με τους μισθούς και τα ημερομίσθια που αναφερόταν μέχρι και την περίοδο 2010-11 δεν περιλάμβανε τις ίδιες αξίες αποδοχών. Για περισσότερες λεπτομέρειες, δείτε http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/EU_labour_force_survey_%E2%80%93_data_and_publication#Availability_and_release_of_LFS_microdata.
 14. Εντοπίζουμε 465.144 άτομα (19,57%) το 2012 που εργάζονται στον δημόσιο τομέα και 397.163 άτομα (16,71%) στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Η ισορροπία στην απασχόληση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα που επικρατούσε τα προηγούμενα 20 χρόνια άλλαξε δραματικά, καθώς ο ιδιωτικός τομέα υπέστη απώλειες χιλιάδων θέσεων εργασίας.
 15. Ως υπενθύμιση, το επίσημο όριο της φτώχειας, χρησιμοποιώντας τα ήδη συμπεριλαμβανόμενα εισοδήματα του 2011 ως σημείο αναφοράς, είναι 5.708 ευρώ ετησίως για ένα μεμονωμένο άτομο, αλλά ελάχιστα λίγο περισσότερο από το διπλάσιο (11.986 ευρώ) για μια τετραμελή οικογένεια (δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά).
 16. Τα στοιχεία από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης που αναφέρονται εδώ αφορούν ενήλικες 18 ετών και άνω. Σε αντίθεση με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Eurostat, η οποία έχει ως αφετηρία τους 15χρονους εργαζόμενους, το ηλικιακό εύρος επιλογής στην Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών ξεκινά με απασχολούμενα άτομα που είναι 18 ετών ή μεγαλύτερα. Επιπλέον, η Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης, σε αντίθεση με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, δεν διαχωρίζει τους εργαζόμενους για ίδιο λογαριασμό από τους εργοδότες.
 17. Το σχήμα προέρχεται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού και όχι από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών, όπως αναφέρεται στη σημείωση παραπάνω.
 18. Πρέπει να έχουμε κατά νου ότι η κατάσταση της φτώχειας είναι μια μεταβλητή σε επίπεδο νοικοκυριού και μετρά τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά κάτω από το όριο της εισοδηματικής φτώχειας και όχι απλά τις αποδοχές ενός ατόμου. Ως εκ τούτου, άλλες κοινωνικές μεταβιβάσεις, η σύνθεση του νοικοκυριού και το καθεστώς απασχόλησης /αποδοχών όλων των μελών του νοικοκυριού έχουν σημασία.
 19. Eurostat, «Εθνικοί Λογαριασμοί, μη χρηματοοικονομικές συναλλαγές» [nasa_nf_tr]. Αν ήταν να συμπεριλάβουμε το κράτος και τον τομέα των νοικοκυριών, τα αντίστοιχα ποσά θα είναι 56 δισ. ευρώ ς το 2008 και 20 δισ. ευρώ εκατομμύρια το 2013.

20. Οι ετήσιες συνολικές εισφορές των 330 ευρώ το μήνα ανά εργαζόμενο αναλογούν σε 3.960 ευρώ ανά άτομο (βλέπε τον παρακάτω πίνακα). Ως εκ τούτου, για ένα εκατομμύριο άτομα, το συνολικό ποσό ανέρχεται σε 3.960 δις. ευρώ. Αλλά πρέπει να έχουμε κατά νου ότι αυτά τα ποσά δεν συμπεριλαμβάνουν τον 13^ο και 14^ο μισθό, που θα αύξαναν τις εισφορές κατά επιπλέον 660 εκ. ευρώ.

Ακαθάριστος μισθός (σε ευρώ)	Συνεισφορά εργαζομένων (σε ποσοστά)	Συνεισφορά εργαζομένων	Καθαρός μισθός (σε ευρώ)	Συνεισφορά εργοδοτών (σε ποσοστά)	Συνεισφορά εργοδοτών (σε ευρώ)	Συνολικός μισθός (σε ευρώ)	Συνολικές συνεισφορές (σε ευρώ)
751	16.50	124	627	27.46	206	958	330 (124+206)

Πηγές

- Acemoglu, D. 1995. “Public Policy in a Model of Long-Term Unemployment.” *Economica* 62, no. 246 (May): 161–78.
- Ghayad, R., and W. Dickens. 2012. “What Can We Learn by Disaggregating the Unemployment-Vacancy Relationship?” Policy Brief 12-3. Federal Reserve Bank of Boston.
- Heckman, J. J., and G. J. Borjas. 1980. “Does Unemployment Cause Future Unemployment? Definitions, Questions and Answers from a Continuous Time Model of Heterogeneity and State Dependence.” *Economica* 47, no. 187 (Special Issue on Unemployment): 247–83.
- ILO (International Labour Organization). 2013. “Assessing the Impact of the Memoranda on Greek Labour Market and Labour Relations.” Working Paper No. 53, Governance and Tripartism Department. Geneva, Switzerland. November.
- Papadimitriou, D. B., M. Nikiforos, and G. Zezza. 2014. *Will Tourism Save Greece?* Strategic Analysis. Annandale-on-Hudson, N.Y.: Levy Economics Institute of Bard College. August.
- Valletta, R. 2013. “Long-Term Unemployment: What Do We Know?” Economic Letter 2013-03. Federal Reserve Bank of San Francisco. February 4.

Πηγές δεδομένων

- ELSTAT (Hellenic Statistical Authority). Labour Force Survey (LFS), 2012, online database.
- . Survey on Income and Living Conditions (SILC), 2012–13, online database.
- Eurostat. Labour Force Survey, 2014, online database

Σχετικά με τους συγγραφείς

Η Ράνια Αντωνοπούλου, διευθύντρια έρευνας και κύρια συγγραφέας της έκθεσης, είναι ανώτατος μελετητής στο Levy Institute. Οι συν-συγγραφείς αποτελούνται από τα μέλη της ερευνητικής ομάδας Σοφία Αδάμ, ερευνήτρια στο Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας, ΓΣΕΕ, Kijong Kim, ερευνητής στο Levy Institute, Thomas Masterson, ερευνητής και διευθυντής του εφαρμοσμένου micro modeling στο Levy Institute και Δημήτρη Β. Παπαδημητρίου, πρόεδρος του Levy Institute.

RANIA ANTONOPOULOS, the director of research and principle author, is a senior scholar at the Levy Institute. The co-authors consist of research team members SOFIA ADAM, researcher, Observatory of Economic and Social Developments, Labour Institute, Greek General Confederation of Labour; KIJONG KIM, research scholar, Levy Institute; Thomas Masterson, research scholar and director of applied micromodeling, Levy Institute; and DIMITRI B. PAPADIMITRIOU, president, Levy Institute.

